

FRANSIZ HUKUKU'NDA CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ HUKUK MAHKEMESİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Araş. Gör. Dr. Mert Namlı*

GİRİŞ

Bir vakıanın, hem Ceza Hukuku hem de Özel Hukuk gibi farklı nitelikte birden fazla hukukî sonuç doğurması sık karşılaşılabilecek bir ihtimaldir. Devletin yargı yetkisinin farklı yargı kollarındaki mahkemeler tarafından yerine getirilmesi sonucunda, bu ihtimalde iki farklı dâvanın açılması söz konusu olabilecektir. Bu durum ise, iki dâvada birbiriyle çelişen iki kararın ortaya çıkması gibi çetrefil bir sorunu beraberinde getirebilecektir.

Karşılaştırmalı Hukuk'ta, bu durum karşısında kanun koyucuların, hukuk politikalarıyla da ilişkili olmak üzere, iki ana eğilimden birine yöneldikleri tespit edilebilecektir¹. Bunlardan ilki, ceza mahkemesi kararlarına üstünlük tanınması olup buna örnek olarak Fransız ve İtalyan Hukuku gösterilebilir. Özellikle Alman Hukuku'nda benimsenen ikinci eğilim ise, hukuk mahkemesinin ceza mahkemesi kararıyla bağlı olmamasıdır. Buna karşılık Türk ve İsviçre Hukuku'nun ise, bu iki eğilimin arasında, âdetâ bir kavşak noktasında buldukları söylenebilecektir. Gerçekten de TBK m. 74'e(BK m. 53) göre hukuk mahkemesinin ceza mahkemesi kararıyla bağlı olmayacağı kural olarak kabul edilmiş olmasına rağmen bu kuralın geniş sayılabilecek istisnaları da mevcuttur.

Fransız Hukuku'nu bu noktada ilginç kılan özellik ise, bu hususu doğrudan düzenleyen herhangi bir kanun hükmü bulunmamasına karşın yüzyıllar boyunca, ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesini bağlayacağı doktrin ve yargı kararlarında kabul edilmiş olmasıdır. Bununla birlikte derhâl ifade edilmelidir ki bugün, Fransız Hukuku'nda bu kural tartışılır hâle gelmiştir. Bu nedenle de Fransız Hukuku'nda bu kuralın dün ü ve bugünü bağlamında gerçekleştirilecek incelemeler, ceza mahkemesi ile hukuk mahkemesi

^H Hakem denetiminden geçmiştir.

* İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Usul ve İcra-İflas Hukuku Anabilim Dalı.

¹ Doktrinde, kanun koyucunun bu tercihi, siyasi rejimle de ilişkilendirilmektedir. Örneğin Guarneri, ceza mahkemesi kararlarına bağlayıcılık atfedilmesinin, totaliter veya mutlakiyetçi bir siyasi rejimin ürünü olduğunu ifade etmektedir. Buna göre bu siyasi rejimlerde, kamu menfaatinin gerçekleştirilmesine yönelik ceza yargılaması, bireysel menfaatlerin gerçekleştirilmesini amaçlayan medeni yargılamadan üstün tutulmaktadır. Bu nedenle de bu eğilime daha çok, geçmişte bir dönem de olsa totaliter bir şekilde yönetilmiş olan Latin ülkelerinde rağbet edilmektedir. Buna karşılık liberal demokrasinin egemen olduğu anglo-sakson hukuk düzenlerinde, hâkimlerin bağımsızlığı, âdetâ tartışma götürmez bir dogma konumundadır; bu nedenle de bu ülkelerde hukuk mahkemesi, ceza mahkemesi karşısında bağımsız kılınmıştır. Bkz. Giuseppe Guarneri, "Les Effets Du Procès Pénal Sur Les Causes Evoquées Devant Les Tribunaux Civils", **RIDP**, 1955, s. 455-456.

arasındaki ilişki bakımından Karşılaştırmalı Hukuk'ta gelişmelerin doğrultusunun tespit edilebilmesinde ve bu bağlamda Türk kanun koyucunun konumunun yönlendirilmesinde ışık tutacaktır.

I. ESKİ HUKUK DÜZENLERİNDE CEZA MAHKEMESİ KARARLARI İLE HUKUK MAHKEMESİ KARARLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ:

A-) ROMA HUKUKU VE KANONİK HUKUK'TA:

Ceza dâvası ile hukuk dâvası arasındaki ayrım henüz Roma Hukuku'nda rastlanmakla birlikte, bu ayrım hiçbir zaman, Romalıların ceza dâvasında elde edilen kesin hükmün hukuk dâvasına nasıl bir etkisi olacağı sorusunu sormalarını sağlayacak ölçüde netliğe ulaşmamıştır². Bu durum, Roma Hukuku'nda, bu dâvalarda elde edilecek hükümlerin birbirleri üzerinde etki doğurmayacakları düşüncesinin benimsendiği şeklinde değerlendirilmiştir³. Bununla birlikte Planck'a göre Romalılar, ceza dâvası sonunda ulaşılan hükmü bir ispat aracı olarak görmekte ve aksi yönde bir delil bulunmaması hâlinde hukuk dâvası hâkiminden bu hükme uymasını beklemekteydiler⁴.

Kanonik Hukuk'ta ise Ferrarius aracılığıyla, ceza dâvasında elde edilen hükme öncelik tanındığı, böylelikle hukuk dâvasında hâkimin ceza dâvasındaki hükümle kural olarak bağlı olduğu saptanabilecektir⁵.

B-) ESKİ FRANSIZ HUKUKU'NDA CEZA DAVASININ HUKUK DAVASINI KAPSADIĞI DÜŞÜNCESİ 6:

Fransız Hukuku, ceza dâvası-hukuk dâvası ayrımı ile ilk olarak 1539 ve özellikle de 1670 Emirnâmeleri ile tanışmıştır. XVIII. yüzyılın sonunda ise Jousse, kaleme aldığı "Justice Criminelle" adlı eserinde bu ayrımı açıkça ifade etmiştir⁷.

Her ne kadar Eski Fransız Hukuku'nda böyle bir ayrım gerçekleştirilmiş olsa da, o dönemde hukuk dâvası ile ceza dâvasını ayıracak net kıstasların mevcut olmadığı da bir gerçektir. Örneğin ceza dâvası, niteliği gereği bir "kamu dâvası" olsa da, mağdur konumundaki gerçek kişi bu dâvada çok önemli bir

² Pierre Hébraud, **L'Autorité De La Chose Jugée Au Criminel Sur Le Civil**, Sirey, Paris 1929, s. 20 dnot 1.

³ Hébraud, s. 20 dnot 1. Griollet de *un. C. Quando Civilis... (l. 9, t. 31)* Kanunu'nu gerekçe göstererek Roma Hukuku'nda aynı maddi vakıya dayanan ceza dâvası ile hukuk dâvasının kural olarak birlikte açılacağını belirtmektedir. Yazar, yalnızca *delicta privata*'dan doğan bazı dâvaların hukuk dâvası şeklinde açılışları dahi aslında gerçek anlamda ceza dâvaları olarak algılandıklarını tespit etmekte, dolayısıyla da bunların birlikte açılmayacaklarını ifade etmektedir (Gaston Griollet, **De L'Autorité De La Chose Jugée En Matière Civile Et En Matière Criminelle**, Marescq Ainé, Paris 1868, s. 321-322).

⁴ J. W. Planck, **Verhandlungen des VII. Deutschen Juristentages**, Berlin 1868, s. 5-10 (Georges Scyboz, **L'Effet De La Chose Jugée Au Pénal Sur Le Sort De L'Action Civile**, Editions Universitaires Fribourg, Fribourg 1976, s. 82'den naklen).

⁵ "Sententia lata in criminali (condemnatoria) praeiudicat in civili, quia in criminali fuit perfectius de causa probatum" (Scyboz, s. 83'ten naklen).

⁶ Eski Fransız Hukuku ibâresi, 1789 Fransız Devrimi ve ondan sonra XIX. yüzyılın hemen başında Napoléon Bonaparte tarafından gerçekleştirilen kanunlaştırma faaliyetlerine kadar olan dönem için kullanılmaktadır.

⁷ Daniel Jousse, **Traité De La Justice Criminelle**, t. I, 1771, s. 562.

role sâhiptir. Öyle ki Ayrault, bu gerçek kişinin ceza dâvasının gerçek dâvacısı olduğunu, savcının ise onun yanında bir yardımcı olduğunu ifade etmektedir ⁸. 1670 Emirnâmesi de bunu doğrulamaktadır. Gerçekten de bu Emirnâme'nin 3. Başlığının 8. maddesinde gerçek kişi "itham makamı"(accusateur) olarak nitelendirilmekte olup, savcının, gerçek kişi mevcut olmadığında dâvaya müdahale yoluyla katılabileceği öngörülmektedir ⁹.

Mağdurun ceza dâvasının tarafı olması hâlinde, hâkim hem suç hem de mağdurun zararlarının tazmini hakkında aynı anda karar vermekteydi ki bu durumda iç içe geçmiş olan hukuk dâvası ile ceza dâvası arasında doğal olarak uyum sağlanmış olmaktadır. Bu ihtimalde, suçun gerçekleştiğine hükmedildiğinde, hâkim mağdurun zararlarının tazmini hakkında karar vermekteydi. Hâkimin suçun oluşmadığına kanaat getirerek beraat kararı vermesi ihtimalinde ise mağdur, zararlarının tazminini ne doğrudan bu hâkimden, ne de ayrıca bir hukuk dâvası açarak talep edebilmekteydi. Jousse bu durumu, "ceza dâvasının aynı zamanda tazminat dâvasını da kapsadığı" gerekçesiyle açıklamaktadır ¹⁰.

Bununla birlikte hâkimin iki dâva arasında doğal olarak bulunan bağı parçalaması da mümkündür. Öyle ki 1667 Emirnâmesi, mahkûmiyet kararı veren hâkime, dâvanın tarafı olan mağdura bir hukuk dâvası açma hakkı verme yetkisi tanımıştır. Ceza dâvasının yalnızca savcı tarafından açılması ve bu dâvada mahkûmiyet kararı verilmesi hâlinde ise, Jousse, mağdurun zararlarının tazmini için açacağı hukuk dâvasında ceza dâvası hükmüne dayanmasını son derece doğal bulmaktadır ¹¹. Ceza dâvasında sanığın suçsuzluğuna hükmedilmesi hâlinde ise, hukuk dâvası açılması artık mümkün olamayacaktır. Çünkü zararın tespiti için suçun oluşup oluşmadığının tekrar saptanması gerekecek ve bu da özgürlüğüne kavuşturulan sanığın hukukî durumunu tekrar belirsiz hâle düşürmek gibi bir olumsuzluğu beraberinde getirebilecektir ¹².

Böylelikle her ne kadar XVI. ve XVII. yüzyıllarda ceza dâvası ile hukuk dâvası birbirinden ayırt edilmeye başlansa da, Eski Fransız Hukuku'nda bu iki dâvanın birbirine sıkı şekilde bağlı olmasından ve ceza dâvasının hukuk dâvasını da kapsadığı varsayımından hareketle ceza mahkemesi kararına üstünlük tanınmış olup; hukuk dâvasında hâkimin ceza mahkemesi kararıyla bağlı olacağı kabul edilmiştir.

II. FRANSIZ HUKUKU'NDA CEZA MAHKEMESİ KARARININ HUKUK MAHKEMESİNİ BAĞLAYACAĞI KURALININ HUKUKİ TEMELİ:

A-) GENEL OLARAK :

Ceza dâvasında elde edilecek hükmün hukuk dâvasında hâkimi bağlamasını, ceza dâvasının hukuk dâvasını kapsadığı düşüncesiyle açıklayan Eski Fransız Hukuku, bu dâvaların birbirinden net bir şekilde ayırt edilmesiyse yetersiz hâle gelmiştir ¹³. İki dâvanın birbirinden ayırt edilmesi sonucunda hukuk

⁸ Pierre Ayrault, **L'Ordre, Formalité et Instruction Judiciaire**, Livre II, Paris 1642, art. 4, no: 25.

⁹ Hébraud, s. 21.

¹⁰ Jousse, **t. III**, s. 11.

¹¹ Jousse, **t. III**, s. 27.

¹² Hébraud, s. 24.

¹³ Her ne kadar ceza dâvası ile hukuk dâvası birbirinden açıkça ayırt edilse de doktrinde bazı yazarlar, ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesi üzerindeki etkisini "ceza

mahkemesi hâkiminin ceza dâvasında elde edilen hükümle artık bağlı olmayacağı düşünülebilir. Ancak doktrin ve Temyiz Mahkemesi böyle bir yorumu benimsememiştir. Gerçekten de bir yandan Temyiz Mahkemesi, ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesini bağlayacağı yönündeki içtihatlarını sürdürürken, doktrindeki yazarlar da bu kuralı tartışmak yerine bunun hangi temele dayanacağını sorgulamışlardır¹⁴. Hattâ doktrinde Le Poittevin, bu kuralın kanunda düzenlenmemiş olmasını, kanun koyucunun bu kuralı, düzenlemeye ihtiyaç duymayacak ölçüde tartışmasız nitelikte görmesine bağlamaktadır¹⁵.

Ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesini bağlayacağı kuralı, Fransız doktrininde ilk olarak maddi anlamda kesin hükmü düzenleyen CC m. 1351 etrafında tartışılmıştır. Zamanla bu hükmün söz konusu ilişkiyi açıklamada yetersiz olduğu görüşü yerleşmiş ve tartışma Eski Fransız Ceza Yargılaması Kanunu'nun çeşitli hükümlerine taşınmıştır. Ancak bu çabalardan da yeterince verim alamayan doktrin, bu ilişkiyi açıklamada ağırlıklı olarak "genel ilkeler" ile "ceza yargısının amacı ve görevi"ne dayanmaya başlamıştır. Biz de bu bölümde Fransız doktrininde tanık olunan bu tartışmaları detaylı olarak ele alacak ve bu görüşlerin uygulamayı nasıl şekillendirdiğini yansıtmaya çalışacağız.

B-) FRANSIZ MEDENİ KANUNU'NUN 1351. MADDESİ:

Fransız doktrininde ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesini bağlayacağı kuralının kanunî temeli hususundaki tartışmaları Merlin ve Toullier tetiklemiştir. Bugün de "Merlin-Toullier tartışması" olarak anılan doktrindeki bu meşhur tartışmada yazarlar, bu konunun asıl olarak CC m. 1351 etrafında tartışılması gerektiğini kabul etmişler; ancak görüşlerini bazı tâli gerekçeler ile desteklemişlerdir.

Her iki yazarın da görüşlerine temel dayanak olarak sundukları CC m. 1351, maddi anlamda kesin hükmün olumlu işlevini düzenlemektedir. Buna göre, bir kesin hüküm elde edildikten sonra tarafları, netice-i talebi ve dâva sebebi aynı olan ikinci bir dâva açıldığında bu ikinci dâvada hâkim ilk dâvadaki kesin hükümle bağlı olacaktır.

Merlin, ceza dâvası ile hukuk dâvası arasında taraflar, netice-i talep ve dâva sebebi bakımından ayniyet bulunduğunu savunmuştur¹⁶. Bu üç unsur

dâvasının hukuk dâvasını kapsadığı" düşüncesiyle açıklamaya çalışmayı sürdürmüşlerdir. Örneğin Beudant'a göre, organların farklılığı ve görev paylaşımına rağmen yargı otoritesi "bir"dir ve bu nedenle de ceza mahkemesi hükmü hukuk mahkemesi üzerinde kesin hüküm teşkil edecektir. Bkz. Beudant, s. 496. Aynı yönde Gaston Jéze, "De La Force De Vérité Légale Attachée Par La Loi à L'Acte Juridictionnel", **RDP**, 1913, s. 482-483.

¹⁴ Hébraud, s. 30.

¹⁵ Le Poittevin, no: 172.

¹⁶ Merlin, ceza dâvasındaki kesin hükmün hukuk dâvasında hâkimi bağlayacağı görüşünü önceleri tereddütlü bir şekilde ileri sürmekteydi. Örneğin Godier kararı hakkında yazdığı görüşte bu tereddütleri rahatlıkla tespit edilebilecektir. Hattâ Douhault-Champignelles kararı hakkında yazdığı görüşte, bu bağlayıcılığı reddettiği sonucuna dahi ulaşılması mümkün olabilecektir. Merlin'in ileri sürdüğü teori, yazarın "*Répertoire Des Questions De Droit*" adlı eserinde olgunlaşmış; yazar burada CC m. 1351'in gereği olarak ceza dâvasında elde edilen kesin hükmün hukuk dâvasında hâkimi bağlayacağını kesin bir üslupla dile getirmiştir. Yazarın ileri sürdüğü teorinin zaman içinde gelişerek tamamlandığını Audinet de tespit etmiş ve tartışmaları süresince gerek Merlin

iki dâvada da aynı olduğuna göre, ceza mahkemesi hükmü hukuk dâvasında maddî anlamda kesin hüküm oluşturacaktır¹⁷. Toullier de bu ilişkinin CC m. 1351 bağlamında tartışılmasının doğru olduğunu kabul etmiş, bununla birlikte iki dâvanın, netice-i talep ve taraflar bakımından aynıyet arz ettiği fikrine şiddetle karşı çıkmıştır¹⁸.

Merlin, görüşlerini açıklamaya dâva sebebinin iki dâvada da aynı olduğunu ortaya koymakla başlar. Yazara göre her iki dâva da aynı vakıaya dayanmakta, dolayısıyla da iki dâvanın sebebi aynıyet arz etmektedir¹⁹. Toullier de bu görüşe katılmakta ve iki dâvanın sebep bakımından aynı olduğunu kabul etmektedir²⁰. Ancak doktrinde “sebeb” kavramının tanımına bağlı olarak, bunun “hukukî nitelendirme”den tamamen bağımsız bir şekilde düşünülmeceğine dayanılarak çeşitli karşıt sesler yükselmiştir²¹. Bu yazarlar, iki dâvanın dayandığı “maddî vakıa” aynı olsa dahi, bu vakıanın iki dâvada farklı bakış açılarıyla değerlendirildiğinden yola çıkmaktadırlar. Öyle ki ceza dâvasında bu vakıa bir ceza kanunu ihlâlinin kurucu unsuru olarak ele alınırken, aynı vakıa hukuk dâvasında bir kişiye haksız yere verilen zararın nedenini teşkil etmektedir²². Ancak belirtmelidir bu görüş zaman içinde etkisini tamamen kaybetmiş, ceza dâvası ile hukuk dâvasının sebeplerinin özdeş olduğu doktrinde kabul edilmiştir²³.

Merlin, netice-i taleplerin aynıyetini ise şöyle açıklamaktadır: Ceza dâvasında mağdur olan kişinin taraf olması durumunda, bu dâvanın netice-i talebi, hem suçun gerektirdiği ceza, hem de mağdurun zararının tazminidir. Yani bu ihtimalde, iki netice-i talep aynı dâvada birleşerek tek bir netice-i talep teşkil etmektedir. Ceza dâvasının tarafını savcı oluşturduğunda ise, zararların tazmini ile ceza birbirinden mecburen ayrılacaktır. Ancak bu ihtimalde dahi bu iki talebin haklı bulunması, suçun varlığını ve sanığın suçluluğunu gerektir-

gerek de Toullier'in görüşlerini her defasında daha şiddetli olarak savduklarını belirtmiştir (Eugène Audinet, **De L'Autorité Au Civil De La Chose Au Criminel**, Thèse, Poitiers 1883, s. 129). Bu husus özellikle Merlin için doğrudur. Çünkü Merlin, merkeze bir düşünceyi yerleştirmiş ve her defasında bu merkez düşünceyi beslemeye yönelik yeni yan düşünceler geliştirerek teorisini tamamlama ve görüşlerini netleştirme yoluna gitmiştir.

¹⁷ M. Merlin, **Répertoire Universel Et Raisonné De Jurisprudence**, t. III, Paris 1827, s. 157.

¹⁸ Toullier, **t. VIII**, s. 79.

¹⁹ Merlin, s. 157-158.

²⁰ Toullier, **t. VIII**, s. 80.

²¹ Valticos, s. 93; Lacoste, s. 364.

²² Charles Demolombe, **Cours De Code Napoléon**, t.VII, Imprimerie A. Lahure, Paris 1882, s. 378; Joseph-Louis-Elzéar Ortolan, **Eléments De Droit Pénal**, 5. Éd., t. II, s. 315-316. Aynı yönde bkz. Ernest Desire Glasson/Albert Tissier/René Morel, **Traité Théorique et Pratique D'Organisation Judiciaire, De Compétence et De Procédure Civile**, t. III, 3. Ed., Recueil Sirey, Paris 1936, s. 101; Henri Mazeaud, **Leçons De Droit Civil**, Paris 1948, s. 195.

²³ Roger Merle/André Vitu, **Traité De Droit Criminel**, t. 2, 5 éd., Cujas, Paris 2000, s. 1054; Serge Guinchard/Jacques Buisson, **Procédure Pénale**, 4. Éd., Litec, Paris 2008, s. 1186 vd.; Gaston Stefani/Georges Levasseur/Bernard Bouloc, **Procédure Pénale**, 21. Éd., Dalloz, Paris 2008, s. 980; Georges Brière De L'Isle/Paul Cogniard, **Procédure Pénale**, t. II, Librairie Armand Colin, Paris 1971, s. 65.

mektedir. O hâlde her ne kadar “görünen netice-i talepler” farklı olsa da, iki dâvanın netice-i talepleri temelde aynı olup bu da “suçun tespiti”dir²⁴.

Toullier’e göre ise, ceza dâvasının netice-i talebini “ceza”, hukuk dâvasının netice-i talebini ise “zararın tazmini” oluşturur; bu nedenle de iki dâva birbirinden farklıdır²⁵. Ayrıca yazara göre Merlin, iki dâvanın netice-i taleplerinin temelde aynı olduğunu, bunun da “suçun tespiti” olduğunu belirterek önemli bir hataya daha düşmektedir. Öyle ki suç, netice-i talebi değil dâva sebebini oluşturmaktadır. O hâlde Merlin, “netice-i taleplerin temelde aynı olduğunu” belirtirken aslında “dâva sebebinin ayniyeti”nden başka bir şey ifade etmemektedir^{26 27}.

Merlin’e göre, CC m. 1351’in gerekli kıldığı “ tarafların ayniyeti” şartı da ceza dâvası ile hukuk dâvası arasında sağlanmaktadır. Burada yazar, özellikle ceza dâvasında savcının taraf olması ihtimalini ele almaktadır. Yazara göre, CC m. 1351’in öngördüğü şartın gerçekleşmesi için dâvayı mutlaka tarafın bizzat tâkip etmesi gerekmektedir olup, dâva bir temsilci aracılığıyla tâkip edilse dahi bu şart sağlanmış olacaktır. Ceza dâvası da bir kamu dâvası olarak, savcı tarafından toplum adına tâkip edilmektedir. Burada savcı, “toplumun temsilcisi”dir. O hâlde mağdur olan gerçek kişi de bu dâvada, toplumun diğer üyeleri gibi, savcı tarafından temsil edilmektedir. Böylelikle, bu kişi aslında ceza dâvasının da tarafıdır ve bu da CC m. 1351’in gerektirdiği “ tarafların ayniyeti” koşulunu gerçekleştirmeye yeterlidir²⁸.

Toullier’e göre savcının tüm toplumu temsil ettiği düşüncesine dayanarak ceza dâvası ile hukuk dâvasının taraflarının aynı olduğunun kabul edilmesi de mümkün değildir. Çünkü savcı tarafın yerine zararın tazminini talep edeme-

²⁴ Merlin, s. 160. Merlin’in ceza dâvası ile hukuk dâvasındaki netice-i taleplerin aynı olduğuna dair görüşü, onun tâkipçileri olan Le Sellyer ve Mangin tarafından da desteklenmiştir. Her iki yazar da ceza dâvasındaki netice-i talebi “cezanın uygulanması”, hukuk dâvasındaki netice-i talebi ise “zararın tazmini” olarak belirlemiştir. Ancak yazarlara göre bu netice-i talep ortak bir temele dayanmaktadır. Bu temel ise iki dâvada ortak olan vakiadır ve bu vakiadan kaynaklanan talep bir yandan ceza dâvasında “cezanın uygulanması”, diğer yandan ise hukuk dâvasında “zararın tazmini” olarak tezâhür etmektedir. Bkz. Achille-François Le Sellyer, **Traité De L’Exercice et De L’Extinction Des Actions Publique et Privée**, t. II, Librairie Du Jeune Barreau, Paris 1870, s. 419; Jean-Henri-Claude Mangin, **Traité De L’Action Publique Et De L’Action Civile En Matière Criminelle**, t. II, 3. Ed., Larose, Paris 1876, no: 414.

²⁵ Toullier, t. VIII, s. 81.

²⁶ Toullier, t. VIII, s. 81. Aynı yönde René Garraud/Pierre Garraud, **Traité Théorique et Pratique D’Instruction Criminelle Et De Procédure Pénale**, t. VI, Recueil Sirey, Paris 1929, s. 292.

²⁷ Doktrinde Audinet, ileri sürülen bu haklı eleştirilerin “sebeup ve konu ayniyeti”nin yerine “tartışılan sorunların ayniyeti” kavramının benimsenmesi suretiyle bertaraf edilebileceği görüşündedir. Yazara göre iki dâva da “belirlenen bir suç nedeniyle bir tazminin gerekli olup olmadığı” sorununda toplanmaktadır (Audinet, s. 140). Yazarın bu düşüncelerine iki temel eleştiri yöneltilmektedir. Bunlardan ilki, böyle bir düşünce şeklinin CC m. 1351’de kullanılan dar ve teknik kavramlarla örtüşmediğidir. İkinci eleştiri ise Audinet’in yalnızca zararın tazmini konulu dâvaları göz önüne alarak bu düşünceyi geliştirdiğidir. Oysa bunların yanında ceza mahkemesi hükmünün bir boşanma dâvasını da etkilemesi muhtemeldir ki bu durumda da hukuk dâvası ile ceza dâvasının konuları net bir şekilde birbirinden farklı olacaktır. Bu eleştiriler için bkz. Valticos, s. 92-93.

²⁸ Merlin, s. 160. Aynı yönde Le Sellyer, t. II, s. 420.

yeceği gibi, tarafın da savcının yerine sanığın cezaya mahkûm edilmesini talep etmesi mümkün olamayacaktır²⁹. Yazara göre, tarafın ceza dâvasında savcı tarafından temsil edildiğinin kabul edilebilmesi için savcının onun temsilcisi olarak hareket etmesi gereklidir. Oysa savcı, hiçbir şekilde "tarafın adına" hareket etmemektedir³⁰. Toullier'in eleştirilerini bir adım daha ileriye taşıyan Garraud/Garraud ise Merlin'in taraf ayniyeti hususundaki görüşünü vahim bir hata olarak nitelemişlerdir. Yazarlara göre, ceza dâvasında savcının mağdur da dâhil olmak üzere tüm toplumu temsil ettiğinin bir faraziye olarak kabul edilmesi, tüm faraziyeler gibi tehlikeli olmakla birlikte aynı zamanda yanlıştır³¹. Çünkü suç nedeniyle kamusal zarar olduğu bakış açısından hareket edilerek savcının da bu nedenle kamuyu temsil ettiği kabul edilirse, savcının "kamusal zarar"ı telâfi etmek amacıyla hareket edeceği, buna karşılık dâvada "mağdurun bireysel zararı"nı göz önünde bulundurarak hareket etmeyeceği sonucuna ulaşılabilecektir³². Bu durumda da savcının ceza dâvasında mağduru temsil ettiğinin kabulü mümkün olamayacaktır. Kezâ yazara göre Fransız ceza yargılaması sistemi, bir yandan savcıya mağdurun uğradığı zararın tazminini talep etme hakkı vermemekte, diğer yandan mağdura, ayrı bir hukuk dâvası açmak suretiyle bu zararının tazminini talep etme imkânı tanımaktadır³³.

Toullier'in ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesini bağlayıp bağlamayacağı sorununun CC m. 1351 bağlamında tartışılması gerektiğini kabul ettiğini yukarıda belirtmiştik. Yazar, ceza dâvası ile hukuk dâvasının taraflar ve netice-i talep bakımından ayniyet göstermediklerini açıklamış, bunun doğal bir sonucu olarak da ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesine yol gösterici nitelikte olmasına karşın, onu hiçbir şekilde bağlamayacağı sonucuna varmıştır³⁴.

C-) ESKİ CEZA YARGILAMASI KANUNU'NUN 3. MADDESİ (YENİ CEZA YARGILAMASI KANUNU'NUN 4. MADDESİ) İLE 463. MADDESİ :

Ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesini bağlayacağını savunan Merlin, bu görüşünün Eski Fransız Ceza Yargılaması Kanunu'nun(CIC) 3. maddesi ile de desteklendiğini ileri sürmüştü; böylece Toullier ile arasındaki doktriner tartışmayı bir başka platforma taşımıştır. CIC m. 3'e göre, hukuk dâvasından önce veya bu dâva derdest iken aynı vakıya dayanan bir ceza dâvası açılması hâlinde, hukuk dâvası, ceza dâvası kesin bir şekilde hükme bağlanıncaya dek ertelenecektir. Bu hükümden yola çıkan Merlin, kanun koyucunun bu dâvaları aynı gördüğünü ve bu nedenle de ceza mahkemesi hükmünün hukuk dâvasında kesin hüküm teşkil edeceği görüşünü benimsediğini ileri sürmüştür. Yazara göre aksi hâlde hukuk dâvasının ertelenmesini öngören CIC m. 3'ün herhangi bir anlamı olmayacaktır³⁵.

²⁹ Toullier, t. VIII, s. 82.

³⁰ Toullier, t. VIII, s. 82.

³¹ Garraud/Garraud, s. 291.

³² Garraud/Garraud, s. 291-292. Benzer eleştiriler için bkz. Faustin Hélie, **Traité De L'Instruction Criminelle**, t. II, 2. Ed., Editions Plon, Paris 1867, s.740-741; Ortolan, s. 462-463; Griollet, s. 322; Demolombe, s. 379; Lacoste, s. 331; Valticos, s. 97.

³³ Garraud/Garraud, s. 292.

³⁴ Toullier, t. VIII, s. 78 vd. Aynı yönde Alphonse-André-Véran Poujol, **Traité Des Obligations**, Paris 1846, no: 38; Hélie, s. 742-743.

³⁵ Merlin, s. 157 vd.

Merlin'in bu düşünceleri doktrinde birçok yazar tarafından da desteklenmiştir. Örneğin Garraud/Garraud'ya göre, kanun koyucunun hukuk mahkemesinin ceza dâvasını bekletici mesele yapacağını düzenlemesinin arka planında, ceza mahkemesinin vereceği hükmün hukuk dâvası üzerinde bir etkisinin olacağı düşüncesi bulunmaktadır³⁶. Aynı şekilde Lacoste de bu düzenlemeyle, kanun koyucunun hukuk mahkemesinin ceza mahkemesi hükmüne uygun karar vermesini sağlama irâdesini ortaya koyduğu düşüncesindedir³⁷.

Bu düşünceye karşı çıkan Toullier ise, CIC m. 3'te yalnızca ceza dâvasının hukuk dâvası bakımından bekletici mesele olarak düzenlendiğini belirtmiştir³⁸. Bu nedenle her bekletici meselede olduğu gibi, burada da hukuk dâvasında hâkimin çözeceği hukukî sorunlar mevcut olacak; bundan dolayı da yazara göre bu hükmeye dayanılarak ceza dâvasında elde edilen kesin hükmün hukuk dâvası üzerinde kesin hüküm teşkil edeceği düşüncesi kabul edilemeyecektir³⁹. Toullier'in bu düşüncesini destekleyen Hélie'ye göre de gerçek anlamda bir bekletici sorundan bahsedilebilmesi için söz konusu sorunun bakımından hukuk mahkemesinin el çektirilmesi ve bunun münhasıran ceza mahkemesi tarafından hükmeye bağlanacağını öngörülmesi gerekmektedir⁴⁰. Oysa CIC m. 3'te kanunkoyucu, yalnızca ceza dâvasının devâm etmesi durumunda hukuk mahkemesinin zamansal olarak bunun sonucunu bekleyeceğini belirtmiştir ki bu da hukuk mahkemesinin ceza mahkemesi hükmüyle bağlı olacağı sonucuna varılması için yeterli değildir⁴¹. Kezâ yazar, böyle bir hükmeye yer verilmiş olmasının iki nedene bağlamaktadır. Bunlardan ilki, hukuk dâvasının ceza dâvasından önce hükmeye bağlanmış olması ihtimalinde, hukuk mahkemesi hükmünün ceza mahkemesi üzerinde yaratabileceği her türlü psikolojik etkinin önüne geçilmek istenmesidir⁴². İkinci olarak ise kanun koyucu, ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesine, onu hiçbir şekilde bağlamaksızın ışık tutmasını istemiştir⁴³.

Yazarın ileri sürdüğü ikinci gerekçeye, doktrinde Villey ile Garraud/Garraud, "*kanunkoyucu neden böyle bir hüküm yerine aksini, yani ceza dâvasının ertelenmesini öngörmemiştir?*" diye sorarak itiraz etmişlerdir⁴⁴. Bu itiraz ise ceza yargısının işleyiş şekli ve yararlandığı sorgulama araçları sayesinde medeni yargıya göre daha güçlü bir ışık kaynağı olabileceği şeklinde cevap verilmektedir⁴⁵. Bu cevap da aslında CIC m. 3'ün ceza mahkemesi hük-

³⁶ Garraud/Garraud, s. 296. Ancak unutulmamalıdır ki yazarların bu noktada dayandıkları temel gerekçe, ceza mahkemesinin "kamu menfaati"ni gözeterek yargılama yapmaları ve bu nedenle de ceza mahkemesine daha geniş yetkilerin tanınmış olmasıdır. Bkz. Garraud/Garraud, s. 293-295.

³⁷ Lacoste, s. 367. Aynı yönde Edmond Villey, **Précis D'Un Cours De Droit Criminel**, 6. Ed., Larose, Paris 1906, s. 535-536.

³⁸ Toullier, s. 64 vd.

³⁹ Toullier, s. 64 vd.

⁴⁰ Hélie, s. 739.

⁴¹ Hélie, s. 739.

⁴² Hélie, s. 739. Aynı yönde Le Sellyer, s. 417; M. E. Lagrange, "Les Effets De La Chose Jugée Au Criminel Sur L'Action Civile", **Revue Critique De Législation Et De Jurisprudence**, 1856, s. 39; Aimé Rodière, **Eléments De Procédure Criminelle**, Paris 1844, s. 21; Griole, s. 340.

⁴³ Hélie, s. 739.

⁴⁴ Villey, s. 535; Garraud/Garraud, s. 295.

⁴⁵ Valticos, s. 103.

münün hukuk mahkemesini bağlayacağını kanıtladığını savunan yazarların görüşünü destekler niteliktedir ⁴⁶.

Aubry/Rau da CIC m. 3'ü ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesini bağlayacağını bir kanıtı olarak değerlendirmişler; ancak onlar da tıpkı Merlin gibi bu hükümden görüşlerini tamamlamak amacıyla yararlanmışlardır ⁴⁷. Yazarlara göre CIC m. 3, kanun koyucunun mahkemeler arasında görev paylaşımı yaparak, suçun varlığının tespiti hususunda münhasıran ceza mahkemelerini görevlendirdiğini ortaya koymaktadır. Hukuk dâvasından önce veya bu dâva derdest iken bir ceza dâvası açılması hâlinde, hukuk mahkemesinin ceza dâvasında verilecek hükmü bekleyecek olması bu görev paylaşımının sonucudur ve bunun bir gereği olarak da hukuk mahkemesi ceza dâvasında verilecek hükümlerle bağlı olacaktır ⁴⁸.

Günümüzde de bazı yazarlar, bu kuralı, CIC m. 3'ün yerini alan CPP m. 4/II hükmüne dayandırmayı sürdürmektedirler ⁴⁹. CPP m. 4/I'de bir suç veya kabahatin konusunu teşkil eden vakıadan kaynaklanan zararların tazminine yönelik hukuk dâvasının kamu dâvasından ayrı bir şekilde hukuk mahkemesinde açılabileceği düzenlenmiştir. Bunun ardından maddenin ikinci fıkrasında, bu dâvanın, derdest olan kamu dâvası kesin olarak hükme bağlanıncaya dek erteleneceği öngörülmüştür.

Temyiz Mahkemesi, CIC m.3'teki düzenlemeden ceza dâvasında elde edilecek kesin hükmün hukuk mahkemesini bağlayacağı sonucunun çıkarılacağı düşüncesine karşı doktrinde ileri sürülen eleştirilere itibar etmemiştir. Buna örnek olarak da Temyiz Mahkemesi Hukuk Dairesi'nin 7 Mart 1855 tarihli kararı gösterilebilir ⁵⁰. Bu kararda Mahkeme, doğrudan CIC m. 3'e atıfta bulunarak ⁵¹ hukuk mahkemesinin ceza mahkemesinin hükmüyle bağlı olmasının kamu düzenini zedeleyeceği düşüncesine dayanmıştır ⁵².

Fransız doktrininde ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesini bağlayacağı yönünde görüş bildiren yazarların en sık başvurdukları kanun hükümlerinden biri de CIC m. 463'tür. Bu maddeye göre, resmî senetlerin sahteliği tespit edilirse, dâvaya bakmaya görevli ve yetkili mahkeme bu senetlerin değiştirildiğine, çizildiğine veya tahrif edildiğine hükmedecektir. İşte doktrinde önemli sayılabilecek nicelikte olan bir grup yazar, bu hükmün ceza mah-

⁴⁶ Villey, s. 535.

⁴⁷ Aubry/Rau, **6. Bası, t. XII**, s. 380.

⁴⁸ Aubry/Rau, **6. Bası, t. XII**, s. 380.

⁴⁹ Jean Pradel, **Manuel De Procédure Pénale**, 13. éd., Cujas, Paris 2006, s. 314; Merle/Vitu, s. 862; Wilfrid Jeandier/Jacques Belot, **Procédure Pénale**, PUF, Paris 1986, s. 236.

⁵⁰ Cass. Civ., 07.03.1855; D. 1855. 1. 81.

⁵¹ Bununla birlikte bu kararda mahkeme, dolaylı olarak ceza yargılamasının kamu menfaatini hukuk yargılamasının ise bireysel menfaatleri sağlamaya yönelmesinden hareket etmiştir.

⁵² Dâvaya konu olan olayda bir araba ile bir tilbury kaza yapmıştır. Arabanın şoförü, ceza mahkemesi tarafından, "genel olarak başvuru tüm önlemleri aldığı ve kazayı önlemek için arabasını yeterince aydınlattığı" gerekçesiyle suçsuz bulunmuştur. Bunun üzerine tilbury şoförü bir hukuk dâvası açmış ve bu dâvada kazada arabanın şoförünün de kusurunun bulunduğuna hükmedilmiştir(Jeandier/Belot, s. 235).

kemesi hükmünün hukuk mahkemesini bağlayacağını ortaya koyduğunu düşünmektedir⁵³.

Bu görüş, genel olarak iki gerekçeye dayanılarak eleştirilmiştir. Bunlardan ilki, bu hükmün yalnızca “resmî senetler” bakımından geçerli olmasıdır. Kanun koyucunun bu hükme yer verirken izlediği amaç ise, bunların sahteliği hakkında bir mahkeme kararı verildikten sonra, resmî senetlerin dolaşımını engellemektir⁵⁴. Ayrıca bu madde, söz konusu senetlerin “ortadan kaldırılması”na ilişkin herhangi bir hüküm getirmemekte, mahkemenin yalnızca bu senetlerin “değiştirildiğine, çizildiğine veya tahrif edildiğine” hükmedeceğini bildirmektedir. Bu noktada CPC m. 241’e atıfta bulunan yazarlar, bu maddede taraflardan birinin ileri sürdüğü sahtelik iddiası üzerine bir senedin sahte olduğu tespit edilirse, bu belgenin “iptaline veya ortadan kaldırılmasına” hükmedileceğinin öngörüldüğünü ileri sürmektedirler. Dolayısıyla kanunkoyucu CPC m. 243’te açıkça “iptal” derken, CIC m. 463’te yalnızca “değiştirildiğine, çizildiğine veya tahrif edildiğine” ibaresine yer verilmesi, kanunkoyucunun yaptığı ayrımı da gözler önüne sermektedir. O hâlde CIC m. 463’te yalnızca bir koruma tedbiri öngörülmüş olup, bu madde gereği verilecek ceza mahkemesi hükmü, hukuk mahkemesi üzerinde bağlayıcı olmayacaktır⁵⁵.

D-) CEZA MAHKEMESİ HÜKMÜNÜN HUKUK MAHKEMESİ ÜZERİNDEKİ BAĞLAYICILIĞININ GENEL İLKELER İLE AÇIKLANMASI:

Merlin ve Toullier, teknik gerekçelerin yanında birbirlerinin savundukları görüşlerin adâlet duygusuna da aykırı düşeceğini bildirmişlerdir. Öyle ki Merlin’e göre, ceza dâvasında elde edilen kesin hükmün hukuk dâvasında hâkimi bağlaması çelişkili mahkeme kararlarının ortaya çıkmasını engelleyecektir⁵⁶. Merlin’in bu görüşü daha sonra Mourre tarafından daha kesin bir şekilde şöyle dile getirilmiştir: *“Ceza mahkemesinin verdiği hüküm toplum nezdinde bütün bakış açılarını sabitlemek ve bütün düşünceleri bağlamak zorunda olan yüksek bir eserdir. Bu, üzerinde kamusal gerçekliğin belirlediği bir eserdir. Ceza mahkemesinde daha önce çözülen bir hususun hukuk mahkemesinde tekrar yargılanması ne kadar korkunç bir teoridir! Böylece kamu dâvasıyla özel menfaatin aynı şey olmadığı bahanesiyle idam sehpasında canını vermiş bir kimsenin hukuk dâvasında suçlu olmadığı sonucuna varılması ne kadar korkunçtur!”*⁵⁷ Toullier ise bu düşünceye şöyle cevap verir: *“Mâsum bir kişinin hukuk mahke-*

⁵³ CIC m. 463 hiçbir yazar tarafından görüşlerinin temelini teşkil edecek ana gerekçe olarak sunulmamış, bununla birlikte birçok yazar, dayandıkları temel gerekçenin yanı sıra bu maddenin de ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesini bağlayacağı görüşünü desteklediğini belirtmiştir. Bu yönde Aubry/Rau, **5. Bası**, s. 464 dnot 6; Le Sellyer, II, s. 421; Marcadé, s. 202; Villey, s. 462; A. Bertauld, **Questions Et Exceptions Préjudicielles En Matière Criminelle Ou De La Compétence Et De L’Autorité Des Décisions Du Juge Répressif Sur Les Questions De Droit Civil**, Paris 1856, s. 124; Sourdat, s. 414; Garsonnet/Cézar-Bru, s. 151; Glasson/Tissier/Morel, s. 108.

⁵⁴ Hélie, s. 744.

⁵⁵ Hélie, s. 744; Demolombe, s. 411; Griolet, s. 341-342.

⁵⁶ Merlin, s. 163.

⁵⁷ Grégoire Mourre, Conclusions Sous Cass. 19. 03. 1817, S. 1817. 1. 172.

mesi önünde kendisini savunmasını engellemek, ona mäsümüyetini ispatlayacak fırsatı vermemek yüz kez daha korkunç bir teori değil midir? ⁵⁸

Ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesi üzerindeki etkisi hakkındaki tartışmalar bakımından 1846 yılı özel bir önem arz etmektedir. Çünkü bu yıl yayımlanan eserlerinde Aubry/Rau, tartışmanın CC m. 1351 etrafında yapılmasının yanlış olduğunu, bu hükmün söz konusu ilişkiyi açıklayamayacağı doktrinde ilk kez ifade etmişlerdir ⁵⁹. Yazarlara göre CC m. 1351 yalnızca aynı yargı yoluna ilişkin dâvalar arasında uygulama alanı bulabilecek, bu nedenle de farklı yargı yollarına ilişkin dâvalardan birinde elde edilen kesin hükmün diğeri üzerinde ne gibi bir etki doğuracağı CC m. 1351 ile açıklanamayacaktır ⁶⁰.

Aubry/Rau'ya göre, hukuk mahkemeleri ile ceza mahkemeleri arasında kesin bir görev ayrımı yapılmış ve suçlar hakkında yargılama yapma görevi, tamamiyle ceza mahkemelerine verilmiştir. Ceza mahkemeleri bu görevi, “kamu menfaati”nin gerçekleştirilmesi amacıyla yürütmektedir ki onları diğeri mahkemelerden ayıran bu özellik, onlara özel bir misyon yüklemektedir ⁶¹. Yazarların düşünce sisteminin nirengi noktası da bu görev paylaşımı ve bunun bir sonucu olarak ceza mahkemelerinin “kamu menfaati”nin sağlanmasını gözetmeleridir ⁶². Bu nedenlerle de kanunkoyucunun münhasıran ceza mahkemelerini görevlendirdiği hususlarda onların vereceği hüküm, hukuk mahkemesi için bağlayıcı olacaktır ⁶³. Ceza mahkemelerinin münhasıran görevlendirildiği hususlar ise “sanığın, ceza hukuku anlamında bir suç teşkil eden vakıaları gerçekleştirip gerçekleştirmediği”, “bu vakıaların sanığa isnat edilebilir olup olmadığı”, “bu vakıaların cezanın uygulanmasını gerekli kılp kılmadığı”dır ⁶⁴. Böylece ceza mahkemesinin bu hususlar hakkında vereceği karar, hukuk

⁵⁸ Toullier, t. VIII, no: 37, s. 78 vd.

⁵⁹ Aubry/Rau'nun ilk basısı 1837 yılında gerçekleştirilen “Cours De Droit Civil Français” adlı eserleri, aslında ünlü Alman hukukçu Karl Salomo Zachariae Von Lingenthal'in “Handbuch des Französischen Zivilrechts” adlı eserinin bir tercümesidir. Yazarlar, Zachariae'nin bu eserinin 1827 yılında gerçekleştirilen 4. basısını esas almışlardır. Bu nedenle de Aubry/Rau'nun bu eserlerindeki teorilerin tamamı uzun yıllar boyunca Zachariae'ye mäl edilmiştir. Oysa Aubry/Rau, söz konusu esere, özellikle “maddi anlamda kesin hüküm” konusunda önemli katkılarda da bulunmuşlardır. Öyle ki Zachariae'nin eserinin § 769 no'lu bölümü bir sayfadan ibaret olup, burada yalnızca maddi anlamda kesin hükmün terminolojik olarak tanımına ve çeşitli hüküm türlerinin sınıflandırılmasına yer verilmekle yetinilmektedir. Buna karşılık Aubry/Rau'nun eserinin çeşitli basılarında bu bölümün oldukça zenginleştirildiği göze çarpmaktadır. Öyle ki bu bölüm, eserin 4. basısında 55 sayfadan oluşurken, eserin 5. basısında Bartin'in ilaveleriyle 130 sayfaya ulaşmıştır. Kezâ Zachariae kendi eserinde, ceza dâvasında elde edilen kesin hükmün hukuk mahkemesine nasıl bir etkisinin olacağı hususunda görüş bildirmemektedir. Oysa Aubry/Rau'nun eserinin henüz 2. basısında, bu konu detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Aubry/Rau'nun eserlerinin çeşitli basılarını karşılaştırmak için bkz. Charles Aubry/Frédéric Charles Rau, **Cours De Droit Civil Français**, t. V, Paris 1837, § 769; Aubry/Rau, t. VIII, 4. Bası, Paris 1878, § 769 bis; Aubry/Rau, (haz. Etienne Bartin), t. XII, 5. Bası, Paris 1922, § 769bis; Aubry/Rau, (haz. Paul Esmein), t. XII, 6. Bası, Paris 1958, § 769bis.

⁶⁰ Aubry/Rau, **4. Bası**, s. 405 dnot 2.

⁶¹ Aubry/Rau, **4. Bası**, s. 405 dnot 2.

⁶² Aubry/Rau, **4. Bası**, s. 405 dnot 2.

⁶³ Aubry/Rau, **4. Bası**, s. 406.

⁶⁴ Aubry/Rau, **4. Bası**, s. 406.

mahkemesi önünde, herkese karşı⁶⁵ bağlayıcı olacaktır ⁶⁶. Yazarlar bu noktada, ceza mahkemelerinin yalnızca “ceza hukuku anlamında bir suçun kurucu unsuru olarak gösterilen vakıaların vuku bulup bulmadığı” hususunda münhasıran görevli olduklarını, buna karşılık “Medeni Kanun anlamında haksız fiil teşkil edebilecek bir vakıanın vuku bulup bulmadığı” hususunda ise ceza mahkemelerinin münhasıran görevlendirilmediğini dile getirmektedirler. Dolayısıyla yazarlara göre vakıanın vuku bulup bulmadığı hususunda ceza mahkemesinin vereceği hüküm bağlayıcı iken, bunun bir “haksız fiil” teşkil edip etmeyeceği noktasında ise ceza mahkemesi hükmü bağlayıcı olmayacaktır ⁶⁷.

Mourre'nin yukarıya alıntıladığımız cümlelerine dönecek olursak, yazarın ceza mahkemesi hükmünü “yüksek bir hukuk eseri” olarak gördüğünü kolayca anımsayabiliriz. Bu düşüncenin özünü, Aubry/Rau da ceza mahkemelerinin kamu menfaatinin sağlanmasını gözettiklerini belirterek tasdik etmiştir ⁶⁸. İşte bu düşünce, ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesini bağlayacağını genel ilkelerle açıklayan yazarlar arasındaki ikinci önemli akımı da ortaya çıkarmaktadır ki bu da ceza yargısına hukuk yargısı karşısında üstünlük tanınmasıdır.

Bu akımın önemli temsilcilerinden Garraud/Garraud, ceza mahkemelerinin misyonlarının kamu düzenine ilişkin olduğunu, bu mahkemelerin kamu menfaati, buna karşılık hukuk mahkemelerinin ise yalnızca bireysel menfaatler çerçevesinde hüküm verdiklerini savunmaktadır ⁶⁹. Dahası ceza mahkemeleri önünde uygulanan ispat sisteminin hukuk mahkemelerine göre daha esnek olması(örneğin senetle ispat kuralı geçerli olmaması), ceza mahkemelerini, gerçeğin ortaya çıkarılması noktasında daha elverişli bir konuma getirmektedir ⁷⁰. Bunlardan ötürü de ceza mahkemesi hükmü hukuk mahkemesi hükmünün üzerinde yer almalı ve ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesini bağlayacağı kabul edilmelidir ⁷¹.

Zamanla doktrindeki destekçilerini arttıran bu görüş, günümüz Fransız doktrininde de ağırlığını korumaktadır. Öyle ki günümüzde Fransız doktrinindeki yazarların hemen hepsi, ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesini bağlayacağını, ceza mahkemelerinin hukuk mahkemeleri karşısında öncelikli olmalarına dayanarak açıklamaktadırlar ⁷². Bu öncelik de temel olarak iki gerekçeye dayanmaktadır. Bunlardan ilki, ceza mahkemelerinin kamu düzeninin koruyucusu olup bu özellikleri gereği kişinin yaşamı, şerefi ve bireylerin özgürlükleri hakkında karar vermeleri, buna karşılık hukuk mahkemelerinin,

⁶⁵ Yazarlara göre ceza mahkemesi hükmü, yalnızca mahkûm olan veya beraat eden kişi ya da bu fiilden özel hukuk anlamında sorumlu olan kişi yahut bu fiilden mağdur olan kişi bakımından değil ayırım yapmaksızın her türlü üçüncü kişi bakımından da bağlayıcı olacaktır. Bkz. Aubry/Rau, **4. Bası**, s. 406 dnot 5.

⁶⁶ Aubry/Rau, **4. Bası**, s. 406.

⁶⁷ Aubry/Rau, **4. Bası**, s. 406. Aynı doğrultuda Victor-Napoléon Marcadé, **Explication Théorique et Pratique Du Code Napoléon**, t. V, 6. Éd., Imprimerie Delamotte, Paris 1869, s. 199-202; Demolombe, s. 382.

⁶⁸ Aubry/Rau, **4. Bası**, s. 406.

⁶⁹ Garraud/Garraud, s. 294.

⁷⁰ Garraud/Garraud, s. 294.

⁷¹ Garraud/Garraud, s. 294. Aynı yönde Lacoste, s. 366-367; Hoffman, s. 231.

⁷² Pradel, s. 706; Merle/Vitu, s. 1056-1057; Guinchard/Buisson, s. 1188; Stefani/Levasseur/ Bouloc, s. 980; Brière De L'Isle/ Cogniart, s. 65.

ancak bireysel menfaatler hakkında karar vermeleridir ⁷³. Doktrinde sunulan ikinci gerekçe ise, mahkemelerin kullandıkları delil sistemidir. Buna göre ceza mahkemeleri gerçeğin ortaya çıkarılması noktasında çok daha elverişli sorgu yöntemlerine sahiptir ve bu da ceza mahkemelerine öncelik tanımak için en az ilki kadar önemli bir özelliktir ⁷⁴.

Bununla birlikte bu görüşün Fransız doktrininde hiçbir itiraza mâruz kalmaksızın kabul edildiği düşünülmemelidir. Gerçekten de bu görüş, ilk olarak, ceza mahkemelerinin kamu menfaati, hukuk mahkemelerinin ise yalnızca bireysel menfaat gözeterek hareket ettikleri gerekçesinin kanunî dayanaktan yoksun olması sebebiyle eleştirilmiştir ⁷⁵. Bu hususu vurgulayan Guinchard/Buisson'a göre hukuk mahkemesinin iflâs hukuku ve aile hukuku gibi kamu düzenine ilişkin alanlarda da görev sâhibi olduğu düşünülürse, bugün bu gerekçenin gönül rahatlığıyla kabul edilmesi mümkün görünmemektedir ⁷⁶. Kezâ aynı yazarlar hukuk mahkemesinde kendisine karşı dâva açılan bireyin, taraf olmadığı bir ceza dâvasında alınan hükümlle bağlı tutulmasının İHAS m.6'da düzenlenen âdil yargılanma hakkı çerçevesinde nasıl mümkün olabileceğini sorarak ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesi üzerindeki bağlayıcılığına karşı çıkmaktadırlar ⁷⁷.

Ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesini bağlayacağı kuralına yönelik eleştiriler 2003 tarihli Magendie ve 2004 tarihli Dintilhac raporlarında da dile getirilmiştir ⁷⁸. Magendie raporunda öncelikle bu kuralın evrensel nitelikte olmadığına, örneğin Anglosakson hukuk düzenlerinde, Alman, Portekiz, Hollanda ve Yunan Hukuku'nda bu kuralın kabul edilmediğine, bu durumun ise bu devletlerde kamu düzenini sarsmadığına dikkat çekilmektedir ⁷⁹. İkinci olarak ceza mahkemesinin de yanılmaz olmadığı dile getirilmekte, bu nedenle de ceza mahkemesine mutlak bir güven duyulmasının temelden yoksun olduğu açıklanmaktadır. Bunun ardından bu kuralın kanunî temeli olarak gösterilen CPC m. 4/II'de disiplin dâvalarının bu kuralın dışında bırakıldığına atıfta bulunularak, bu durumun zaten çelişkili hükümlerin ortaya çıkması ihtimalini gündeme getirdiği ifade edilmiş ve nihâyetinde CPP m. 4/II'nin yürürlükten kaldırılması teklif edilmiştir ⁸⁰.

⁷³ Pradel, s. 706; Stefani/Levasseur/ Bouloc, s. 980.

⁷⁴ Merle/Vitu, s. 1055; Stefani/Levasseur/ Bouloc, s. 980.

⁷⁵ Guinchard/Buisson, s. 1188.

⁷⁶ Guinchard/Buisson, s. 1188.

⁷⁷ Guinchard/Buisson, s. 1188.

⁷⁸ Jean-Claude Magendie, **Célérité Et Qualité De La Justice**, Paris 2004, s. 142-143; Jean-Pierre Dintilhac, "La Vérité De La Chose Jugée", La Vérité: Rapport Annuel 2004 De La Cour De Cassation, **La Documentation Française**, Paris 2005, s 49 vd.

⁷⁹ Doktrinde Merle/Vitu da bu eleştiride haklılık payı bulunduğunu kabul etmiştir. Bununla birlikte yazarlar, yine de ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesini bağlayacağını kabul etmektedirler. Bkz. Merle/Vitu, s. 1055.

⁸⁰ Kezâ raporda, Temyiz Mahkemesi'nin bu kuralın kamu düzeninden olmadığı yönündeki içtihatları anımsatılmakta, dolayısıyla tarafların ileri sürmemesi hâlinde hukuk dâvasında hâkimin ceza dâvasında elde edilen hükmün aksine bir hüküm vermesinin mümkün olduğunun altı çizilmektedir. Ayrıca CPP m. 4/II, disiplin dâvalarını bu kuralın dışında bırakmıştır. Dolayısıyla bir disiplin dâvası görülürken bir ceza dâvasının açılması hâlinde, disiplin dâvası ceza dâvasında kesin hüküm elde edilinceye dek ertelenmeyecektir. Bu durum da çelişkili hükümler elde edilmesi ihtimalini zaten gündeme

Dintilhac raporunda ise Guinchard/Buisson'un yukarıda yer verdiğimiz endişesine dikkat çekilmiş ve bireyin hukuk dâvasında, taraf olmadığı bir ceza dâvasında verilen hükme karşı koyamamasının, özellikle İHAS m. 6'da düzenlenen hukukî dinlenme hakkı karşısında nasıl açıklanabileceği sorulmuş ve bu kuralın her ne kadar doktrininin genelinde kabul edilse de buna karşıt seslerin de yükselmeye başladığı belirtilmiştir ⁸¹.

E-) UYGULAMADA CEZA MAHKEMESİ HÜKMÜNÜN HUKUK MAHKEMESİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ VE BUNUN TEMELİ:

Uygulamada Merlin-Toullier tartışması henüz başlamamış iken verilen kararlarda ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesini her durumda bağlayacağı kabul edilmekteydi. Bu kararlardan bazılarında herhangi bir gerekçe gösterilmezken, bazılarında ise CC m. 1351'e dayanılmaktaydı ⁸². Ancak doktrinde Toullier'in dile getirdiği düşünceler uygulamayı da etkilemeye başlamıştır. Örneğin 1817'de verdiği bir kararda Temyiz Mahkemesi, başsavcı Mourre'nin görüşüne rağmen, bu sorun hakkında görüş bildirmekten kaçınmıştır ⁸³. Kezâ 1828 tarihli bir kararında Paris İstinaf Mahkemesi, "*mahkeme kararlarında kabul edilen ilke uyarınca, ceza dâvasının hukuk dâvası üzerinde hiçbir etkisi olmayacaktır*" şeklinde bir hüküm dahi vermiştir ⁸⁴. Ancak mahkemenin belirttiğinin aksine, mahkeme kararlarında böyle bir ilke kabul edilmiş değildir. Gerçekten de özellikle bazı istinaf mahkemesi kararlarında CC m. 1351'de öngörülen üç unsurun ayniyeti reddedilmeye başlanmış olsa da ⁸⁵, 1855 yılına dek uygulamada ağırlıklı olarak CC m. 1351 gereği ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesini bağlayacağı kabul edilegelmiştir ⁸⁶.

1855 tarihli ünlü Quartier kararında ise Temyiz Mahkemesi, bu kuralın CIC m. 3'e dayandığını açıkça belirterek kuralı CC m. 1351'e dayandırma yönündeki görüşünden ayrıldığını ilk kez net bir şekilde ortaya koymuştur ⁸⁷. Söz konusu kararda mahkeme ayrıca ikinci bir gerekçe daha sunmaktadır ki o da ceza mahkemelerinin, özellikleri ve izledikleri amaç gereği hukuk mahkemeleri karşısındaki önceliğidir. Bu nedenledir ki Mahkeme, ceza mahkemesinin hükmü verdiği bir hususta hukuk mahkemesine bu hükmü göz önüne almaksızın kendi hükmünü kurma yetkisinin verilmediğini, çünkü aksi durumda ceza mahkemesinin verdiği hükmün, yalnızca bireysel menfaati gözeten bir hükümle bertaraf edilmesinin kamu düzenini de sarsabileceğini bildirmiştir ⁸⁸.

Bu tarihten sonraki kararlarda, ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesini bağlayacağı yerleşik olarak kabul edilmekle birlikte, bunların birçoğunda bu kuralın hukukî temeli hususunda detaylı bilgiye yer verilmiştir. Buna karşın bu kuralın hukukî temelini de bahis konusu yapıldığı

getirmektedir. Tüm bunlardan yola çıkılarak raporda, CPP m. 4/II hükmünün yürürlükten kaldırılması teklif edilmektedir(Magendie, s. 142-143).

⁸¹ Dintilhac, s. 49 vd.

⁸² Req. 17.03.1813, S. 1813. 1. 262.

⁸³ Cass. Civ., 19.03.1817(Valticos, s. 123).

⁸⁴ CA Paris, 26.01.1828(Valticos, s. 123).

⁸⁵ C.A. Paris, 02.02.1843, D. 1843. 1.246.

⁸⁶ Cass. Crim., 05.05.1832(Valticos, s. 123); CA Paris, 21.05.1831, S. 1831.2.243.

⁸⁷ Cass. Civ., 07.03.1855, D. 1855, 1, s. 81.

⁸⁸ Cass. Civ., 07.03.1855, D. 1855, 1, s. 81.

kararların önemli bir kısmında bunun CIC m. 3'e(CPP m.4) dayandığı belirtilmiştir ⁸⁹.

Doktrinde bu kural hakkında son yıllarda ileri sürülen eleştiriler, Fransız Temyiz Mahkemesi'ni de etkilemiştir. Gerçekten de örneğin 16.09.2003 tarihli bir kararında Fransız Temyiz Mahkemesi, CPP m. 4'e atıfta bulunmuş ve bu maddedeki düzenlemeden, hukuk mahkemesinin ceza mahkemesi hükmüyle bağlı olacağı sonucunun çıkarılamayacağını bildirmiştir ⁹⁰.

Bu karar, doktrinde Bonfils tarafından, ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesini bağlayacağı kuralının ortadan kalkması şeklinde değerlendirilmiştir ⁹¹. Temyiz Mahkemesi'nin bu kararı, söz konusu kuralın Fransız Hukuku'nda tereddütle karşılandığını göstermesi bakımından önemli olsa da bu kuralın artık terkedildiği şeklindeki değerlendirme de iddialı bulunmalıdır. Çünkü Temyiz Mahkemesi sonraki bir çok kararında ve nihâyet 24.10.2012 tarihli bir kararında da ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesi üzerinde bağlayıcılığa sahip olacağına karar vermiştir⁹².

III. KURALIN NİTELİKLERİ :

A-) KURALIN MUTLAK MUTLAK NİTELİKTE OLMASI :

Ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesini bağlayacağı kuralı, Temyiz Mahkemesi'nin 1855'ten bu yana tekrarladığı yerleşik içtihadına göre "mutlak" niteliktedir ⁹³. Buna göre ceza mahkemesi hükmü, yalnızca bu hükümde işlendiği tespit edilen suçtan doğrudan kaynaklanan hukuk dâvasında(*action civile*) değil, bununla dolaylı bağlantısı bulunan hukuk dâvalarında da(*action à fin civile*), örneğin bağışlananın bağışlayanın hayatına kastetmesi hâlinde bağışlananın iptali dâvasında da bağlayıcı olacaktır ⁹⁴.

Diğer yandan ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesini bağlayıcılığı, yalnızca hukuk dâvasında taraf olan kişiler bakımından değil, hukuk dâvasında yer alan herkes bakımından geçerli olacaktır ⁹⁵ ⁹⁶. Bununla birlikte bu kuralın üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilecek olması, İHAS m. 6/1'de düzenlenen "âdil yargılanma hakkı" ile örtüşmediği nedeniyle eleştirilmekte ve konunun İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi'nin önüne taşınması hâlinde Fransa'nın bu nedenle mahkûm edilmesine yol açabileceği ileri sürülmektedir ⁹⁷.

⁸⁹ Cass. Civ., 01.04.1935, Gaz.Pal., 1935, 1, s. 876. Cass. Civ., 08.12.1942, Gaz. Pal., 1942, 2, s. 278.

⁹⁰ Bull. Civ., II, no: 263.

⁹¹ Philippe Bonfils, D. 2004, s. 721.

⁹² Cass. Civ., Ière, 12.10.2012, no: 11-20.442.

⁹³ Cass. Civ., 12.03.1947, D. 1947, s. 296; Cass. Civ. 2ème, 17.12.1998, Bull. Civ., II, no: 305; Cass. Civ. 3ème, 11.05.2000, Bull. Civ., III, no: 108; Cass. Soc., 27.03.2001, Bull. Civ., V, no: 105; Cass. Soc., 27.09.2006, Bull. Civ., V, no: 292.

⁹⁴ Merle/Vitu, s. 1057.

⁹⁵ Merle/Vitu, s. 1057.

⁹⁶ Bu çerçevede Temyiz Mahkemesi, ceza dâvasında elde edilen kesin hükmün, örneğin hukuk dâvasına katılan sigortacıya karşı da ileri sürülebileceğine hükmetmiştir. Bu yönde Cass. Comm., 15.12.1987, Bull. Civ., IV, no: 272.

⁹⁷ Bu eleştiri hakkında bkz. Merle/Vitu, s. 1057. Ancak yine doktrinde bu nedenle verilebilecek olası bir mahkûmiyet kararının ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesini bağlayacağı kuralının sona ermesi ve hem Fransız doktrini hem de mahkeme

B-) KURALIN KAMU DÜZENİNDEN OLMASI :

Ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesini bağlayacağı kuralı bağlamında Fransız Hukuku'ndaki önemli bir tartışma da bu kuralın kamu düzeninden olup olmadığı noktasında yaşanmaktadır. Bu tartışma, Fransız Hukuku'nda kesin hükmün ceza yargısında "kamu düzeninden olduğu", buna karşılık medeni yargıda ise "kamu düzeninden olmadığı"nın kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır ⁹⁸.

Uygulamada Temyiz Mahkemesi, eskiden beri yerleşik olarak verdiği kararlarında bu kuralın kamu düzeninden olmadığına hükmetmiştir ⁹⁹. Bunun sonucu olarak ise hâkim, bu hususu re'sen göz önüne alamayacak, yine hâkim ceza mahkemesi hükmünün getirilmesini re'sen isteyemeyecek; taraflar da bunu ileri sürmeksizin kuralın uygulanmasının önüne geçebilecekler, kezâ taraflar bu hususu ilk olarak Temyiz Mahkemesi önünde de ileri süremeyeceklerdir ¹⁰⁰.

Doktrinde ise Temyiz Mahkemesi'nin bu yöndeki kararları ve bunların beraberinde getirdiği sonuçlar mantıksız bulunmakta ve bu kuralın kamu düzeninden olduğu ağırlıklı olarak savunulmaktadır ¹⁰¹.

IV. HUKUK MAHKEMESİ ÜZERİNDE BAĞLAYICI OLACAK KARARLAR:

Fransız Hukuku'nda hukuk mahkemesi üzerinde bağlayıcı olacak ceza mahkemesi kararları üç bakımdan sınırlandırılmaya tâbi tutulmaktadır. Öncelikle bu kural, yalnızca Fransız mahkemelerinin verecekleri kararlar bakımından geçerli olacaktır ¹⁰². Buna göre bir yabancı mahkemenin vereceği hükmün hukuk mahkemesini bağlaması söz konusu olamayacaktır ¹⁰³.

kararlarında yaklaşık iki yüzyıl boyunca oluşturulan birikimin de yıkılacağı anlamına geleceği ifade edilmektedir.

⁹⁸ Hébraud, s.226-227.

⁹⁹ Cass. Civ., 2ème, 15.12.1980, JCP. 1981, IV, s. 85; Cass. Civ., 2ème, 20.01.1970, JCP. 1971, II, s. 16712.

¹⁰⁰ Cass. Crim., 21.07.1953, D. 1953, s. 634; Cass. Civ., 20.01.1970, JCP. 1971, II, s. 16712; Cass. Civ., 2ème, 15.12.1980, JCP, 1981, IV, s. 85.

¹⁰¹ Hébraud, s. 225 vd.; Mazeaud, s. 628-629; Paul Courteaud, **Essai Sur L'Evolution Dans La Jurisprudence Récente Du Principe De L'Autorité Au Civil De La Chose Jugée Au Criminel**, Imprimerie Saint-Bruno, Grenoble 1938, s. 21-23; Valticos, s. 131 vd.; Perrot, no: 127 vd.; Merle/Vitu, s. 1058; Stefani/Levasseur, s. 982; Guinchard/Buisson, s. 1189.

¹⁰² Aubry/Rau, **4. Bası**, s. 513; Garraud/Garraud, s. 308; Hébraud, s. 233-240; Lacoste, s. 480; Valticos, s. 146-147; Pradel, s. 708; Stefani/Levasseur/Bouloc, s.982; Guinchard/Buisson, s.1185. Aksi yönde Gaston Jèze, "De La Force De Vérité Légale Attachée Par La Loi à L'Acte Juridictionnel", **RDP**, 1913, s. 497-502. Aynı şekilde Merle/Vitu da modern dünya düzeninde devletler arasındaki işbirliğinin artması da göz önünde bulundurulduğunda bu sınırlandırmanın kaldırılması veya esnekleştirilmesinin mümkün olup olmadığının tartışılması gerektiğini bildirmektedirler. Bkz. Merle/Vitu, s. 1058.

¹⁰³ Örneğin Versailles İstinaf Mahkemesi, 1983 tarihli bir kararında, Andorra mahkemesinin verdiği bir hükmün Fransız hukuk mahkemesini bağlamayacağına hükmetmiştir. Bkz. CA Versailles, 10.10.1983, D. 1984, IR, s. 87. Aynı yönde Cass. Crim., 26.01.1966, Bull. Crim., no: 23.

Yine Fransız Hukuku'nda yalnızca dāvaya son veren mahkeme kararları hukuk mahkemesini bağlayacaktır ¹⁰⁴. Bu nedenle, yalnızca hüküm mahkemelerinin verecekleri hükümler hukuk mahkemeleri üzerinde bağlayıcı olacaktır ¹⁰⁵. Bu noktada, hüküm mahkemesinin genel veya özel nitelikte olması herhangi bir fark yaratmayacaktır ¹⁰⁶.

Sorgu mahkemeleri ise verdikleri kararlar ile dāvayı sonlandırmadıkları için onların verdikleri kararların hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcılığı olmayacaktır ¹⁰⁷. Bu noktada bunların, vakıa yahut hukuk yönünden verilmiş olması herhangi bir önem arz etmeyecek; kararın niteliği ve gerekçesi ne olursa olsun, sorgu mercilerinin verdikleri hiçbir karar hukuk mahkemesini bağlamayacaktır ¹⁰⁸.

Ceza mahkemesinin verdiği bir kararın hukuk mahkemesi üzerinde bağlayıcı olabilmesi için bunun “esasa ilişkin bir nihai karar” olması ve aynı zamanda da “kesin” nitelikte olması şarttır ¹⁰⁹. Böylece ceza mahkemesinin verdiği ara kararların veya dāvanın dinlenebilirliği ya da yetkisizlik kararının hukuk mahkemesini bağlamayacağı şüphesizdir ¹¹⁰. Aynı şekilde ceza mahkemesinin verdiği hükme karşı kanun yoluna başvurma imkânı açık ise ¹¹¹ veya bu hükme karşı kanun yoluna başvurulmuş ise ¹¹² bunların da hukuk mahkemesi üzerinde bağlayıcı olacaklarından söz edilemeyecektir.

¹⁰⁴ Fransız Hukuku'nda ceza yargısı teşkilâtı, “sorgu mahkemeleri” ve “hüküm mahkemeleri” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Sorgu mahkemeleri de kendi içinde “genel sorgu mahkemeleri” ve “özel sorgu mahkemeleri” şeklinde ikiye ayrılacaktır.

Hüküm mahkemeleri de yine “genel hüküm mahkemeleri-özel hüküm mahkemeleri” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Genel hüküm mahkemeleri, sulh ceza mahkemesi (*juge de proximité*), polis mahkemesi (*tribunal de police*), asliye ceza mahkemesi (*tribunal correctionnel*) ve ağır ceza mahkemesidir (*cour d'assise*).

¹⁰⁵ Nadia Andriot-Leboeuf, “Du Principe D’Autorité De Chose Jugée Au Pénal Sur Le Civil: Bilan et Perspective”, **R.R.J.**, 2000-3, s. 1208; Stefani/Levasseur/Bouloc, s. 982; Guinchard/Buisson, s. 1188; Merle/Vitu, s. 1058.

¹⁰⁶ Hüküm mahkemesinin verdiği hükmün gerekçeli ya da gerekçesiz olması da bağlayıcılık bakımından önem arz etmeyecektir. Bunun tek istisnasını ise polis mahkemelerinin verdikleri kararlar teşkil etmektedir. Öyle ki CPP m. 524'te polis mahkemesinde basit yargılama usulünün uygulanacağı öngörülmüş, bunu müteakiben CPP m. 528-1'de ise basit yargılama usulü sonucunda verilecek kararların hukuk mahkemesini bağlamayacağı düzenlenmiştir. Bunun arka plânında ise basit yargılama usulünde çelişmeli yargılama ilkesine riayet edilmesinin gerekmemesi bulunmaktadır. Bkz. Merle/Vitu, s. 1059; Pradel, s. 708.

¹⁰⁷ Merle/Vitu, s. 1058-1059; Pradel, s. 708; Stefani/Levasseur/Bouloc, s. 982; Guinchard/Buisson, s. 1188.

¹⁰⁸ Cass. Civ., 23.07.19300, S. 1932, I, s. 161; Cass. Civ., 16.05.1964, JCP, 1964, IV, s. 85; Cass. Civ., 02.07.1980, Bull. Civ., II, no: 165; Cass. Civ., 12.11.1997, Bull. Civ., II, no: 261; Cass. Crim., 15.05.1997, Bull. Crim., no: 185; Cass. Civ., 19.11.1998, Bull. Civ., II, no: 275.

¹⁰⁹ Mazeaud, s. 624; Valticos, s. 216 vd.; Merle/Vitu, s. 1061; Pradel, s. 708; ; Stefani/Levasseur/Bouloc, s. 982; Guinchard/Buisson, s. 1188. Aksi yönde Lacoste, s. 389.

¹¹⁰ Cass. Civ., 15.06.1936, Gaz. Pal., II, s. 502; Cass. Crim., 01.10.1975, D., 1975, IR, s. 211.

¹¹¹ CA Caen, 11.02.1937, S. 1937, II, s. 143

¹¹² Cass. Crim., 28.10.1969, Bull. Crim., no: 268; Cass. Civ., 06.01.2000, Bull. Civ., II, no: 1.

V. BAĞLAYICILIĞIN KAPSAMI:

A-) GENEL OLARAK :

Ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesini bağlayacağı kuralı Fransız Hukuku'nda kapsam bakımından da çeşitli sınırlamalara tâbi tutulmuş ve ceza mahkemesi hükümlerinin tamamının değil, bu hükümlerdeki bazı hususların bağlayıcılığa sâhip olacağı kabul edilmiştir. Gerçekten de Temyiz Mahkemesi'nin kararlarında sık sık tekrarladığı formüle göre, ceza mahkemesi hükümlerinden yalnızca “cezaî” nitelikte olanlar, bunların içinde de mahkemenin “şüpheye yer bırakmayacak şekilde ve kaçınılmaz olarak”(certainement et nécessairement) karar verdiği hususlar hukuk mahkemesi üzerinde bağlayıcılığı haiz olacaklardır ¹¹³.

B-) YALNIZCA CEZAI NİTELİKTEKİ HÜKÜMLERİN BAĞLAYICI OLMASI :

Ceza mahkemesinin verdiği hükümlerin yalnızca “cezaî” nitelikte olanları hukuk mahkemesini bağlayacaktır ¹¹⁴. Buna göre ceza mahkemesinin verdiği hükümlerden bütünüyle “medenî” nitelikte olanlar bu bağlayıcılıktan yararlanamayacaklardır. Örneğin Fransız Hukuku'nda suç teşkil eden bir fiil nedeniyle uğranılan zararın tazmin talepli bir hukuk davasının ceza mahkemesi önünde açılması mümkündür. Bu ihtimalde ceza mahkemesinin verdiği bu hükmün ceza mahkemesi hükmü olarak kabul edilip bu niteliği gereği hukuk mahkemesini bağlaması mümkün olmayacaktır. Aynı şekilde ceza mahkemesinin bir kimsenin özel hukuk anlamında sorumluluğuna veya verdiği bir beraat hükmünün sonucu olarak hukuk davasının reddine ilişkin kararları da bu anlamda hukuk mahkemesi üzerinde bağlı olmayacaktır. Ancak bu ihtimaller CC m. 1351 çerçevesinde değerlendirilecek ve ceza mahkemesinin verdiği bu hüküm, CC m. 1351 anlamında bir maddî anlamda kesin hüküm teşkil edilecektir ¹¹⁵.

Üzerinde durulması gereken önemli bir husus da ceza mahkemesinin, ceza davasının konusunu teşkil eden suçun kurucu unsurlarını oluşturan özel hukuk sorunlarına ilişkin kararlarının bağlayıcılığa sâhip olup olmayacağıdır. Doktrinde eskiden ağırlıklı olan görüş, ceza mahkemesinin özel hukuk sorunlarına ilişkin olarak yaptığı hiçbir tespitin hukuk mahkemesini bağlamayacağı doğrultusunda ¹¹⁶. Bu görüşü savunan yazarlardan bazıları, ceza mahkemesinin özel hukuka ilişkin hususlar bakımından “hüküm vermediğini”, bunları yalnızca “varsaydığını” gerekçe olarak göstermişlerdir ¹¹⁷. Diğer bazı

¹¹³ Cass. Crim., 07.05.1864, D., 1864. I. 508; Cass. Civ., 22.10.1919, S., 1921, I, no: 17; Cass. Crim., 17. 06. 1926, D. 1927. I. 300; Cass. Crim., 23.03.1953, J.C.P., 1953. II. 7637; Cass. Civ., 2ème, 18.01.1957, Gaz. Pal., 1957, I, no: 401; Cass. Civ., 2ème, 16.07.1978, JCP, 1978, IV, no: 284; Cass. Civ., 2ème, 01.07.1980, d., 1981, ir, NO: 174.

¹¹⁴ Pradel, s. 708; Stefani/Levasseur/Bouloc, s. 985; Merle/Vitu, s. 1060-1061; Cass. Civ., 1ère, 01.07.1980, D., 1981, IR, s. 174; Cass. Civ., 2ème, 16.07.1978, JCP, 1978, IV, 284.

¹¹⁵ Bu bağlamda bkz. Cass. Civ., 2ème, 03.04.1978, D. 1978. IR. 403; Cass. Comm, 08.02.1949, J.C.P., 1949. II. 5108.

¹¹⁶ Ortolan, s. 459; Griollet, s. 352-353; Larombière, s. 361; Demolombe, s. 412; Sourdat, s. 448; Garsonnet/Cézar-Bru, s. 463.

¹¹⁷ Demolombe, s. 412; Ortolan, s. 459.

yazarlar da ceza mahkemesi hükmünün yalnızca hüküm fıkrasının bağlayıcı olacağından bahisle, bunlara bağlayıcılık tanınamayacağını savunmuşlardır ¹¹⁸. Temyiz Mahkemesi de eski tarihli kararlarında ceza mahkemesinin özel hukuka ilişkin hususlarda verdiği hiçbir kararın hukuk mahkemesini bağlamayacağına hükmetmekteydi ¹¹⁹. Ancak sonraki kararlarında Mahkeme bir ayrıma gitmiş ve ceza mahkemesinin, ceza dâvasının konusu olan suçun kurucu unsurlarını teşkil eden özel hukuk sorunlarına ilişkin verdiği kararları da “cezaî” nitelikte kabul etmiş ve bunun bir sonucu olarak da bunların hukuk mahkemesini bağlayacağını bildirmiştir ¹²⁰. Örneğin güvenin kötüye kullanılması suçuna ilişkin bir dâvada ceza mahkemesinin sözleşmenin varlığı veya bunun niteliği hususundaki tespiti “cezaî” niteliktedir ¹²¹. Yine hırsızlık suçuna ilişkin bir dâvada, bir taşınır üzerindeki mülkiyet hakkının inkârı hakkında ceza mahkemesinin verdiği karar da buna örnek gösterilebilecektir ¹²².

C-) CEZA MAHKEMESİNİN ŞÜPHEYE YER BIRAKMAYACAK ŞEKİLDE KARAR VERDİĞİ HUSUSLAR:

Fransız Hukuku'nda Temyiz Mahkemesi'nin sık sık tekrarladığı formüle göre ceza mahkemesinin yalnızca “şüpheye yer bırakmayacak şekilde”(certaînement) karar verdiği hususlara hukuk mahkemesi nezdinde bağlayıcılık tanınmıştır. Buna göre örneğin ceza mahkemesinin, sanığın taksirle adam öldürme suçundan yargılandığı bir dâvada, kazanım elde olmayan bir sebepten ileri geliyor gibi görüldüğüne hükmederek sanığın beraatine karar vermesi hâlinde, ceza mahkemesinin elde olmayan sebebin varlığı hakkındaki tespiti, “şüpheye yer bırakmayacak” nitelikte olmadığından hukuk mahkemesini bağlamayacaktır ¹²³.

Bu bağlamda şüphe nedeniyle verilen beraat hükümlerinin hukuk mahkemesi üzerinde bağlayıcı olup olmayacakları sorunu gündeme gelebilecektir. Aslında bu hükümler bakımından herhangi bir tereddüte yer yoktur. Çünkü şüphe nedeniyle verilen beraat hükmü, sanığın kusurunun veya vakıaların onun tarafından gerçekleştirildiğinin ispat edilemediği anlamına gelmektedir. Bir başka anlatımla bu ihtimalde ceza mahkemesi bir hususu şüpheye yer bırakacak şekilde tespit etmiş değildir; aksine ceza mahkemesi, şüpheyi, şüpheye yer bırakmayacak şekilde tespit etmektedir ¹²⁴. Hâl böyle olunca da bu hükmün, sanığın masumiyetini kesin şekilde tespit eden beraat hükmünden her-

¹¹⁸ Sourdat, s. 448; Griollet, s. 352-353.

¹¹⁹ Örneğin 1864 tarihli bir kararda Temyiz Mahkemesi, ceza mahkemesinin, hileli iflâs suçuna ilişkin ceza dâvasında sanığın “tâcir” olup olmadığına ilişkin tespitinin hukuk mahkemesini bağlamayacağına karar vermiştir. Bkz. Cass. Crim., 24.06.1864, D. 1864, 1, s. 450. Yine ticaret şirketinin ismine tecavüz suçunu konu alan bir ceza dâvasında mahkemenin fabrikanın ismi üzerindeki mülkiyet sorununa ilişkin kararının da hukuk mahkemesini bağlamayacağı hakkında bkz. Cass. Crim., 26.04.1872, D.,1874, 1, s. 47.

¹²⁰ Cass. Civ., 15.01.1913; D., 1913, 1, no: 320; CA Amiens, 02.11.1932, Gaz. Pal., 1933, 1, s. 169.

¹²¹ Cass. Crim., 03.01.1985, Bull. Crim., no: 3.

¹²² Cass. Civ., 2ème, 18.10.1989, Bull. Civ., no: 183.

¹²³ Cass. Civ., 17.06.1933, S. 1933, I, s. 381; CA Paris, 29.04.1997, Gaz. Pal., 1998, somm. 26.

¹²⁴ CA Paris, 01.12.1954, D., 1956, s. 85; Cass. Civ., 24.03.1981, D., 1981, s. 545.

hangi bir farkı bulunmayacak ve bu hüküm de hukuk mahkemesini bağlayacaktır ¹²⁵.

D-) CEZA MAHKEMESİNİN KAÇINILMAZ OLARAK KARAR VERDİĞİ HUSUSLAR :

1-) Genel Olarak :

Ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesini bağlayacağı kuralı bakımından belki de en fazla önem taşıyan husus, bunun objektif sınırlarının, yani bu hükmün hangi unsurlarının bağlayıcı olacağını tespitidir.

Fransız doktrininde ilk olarak ceza mahkemesi hükmünün yalnızca hüküm fıkrasının bağlayıcı olacağı doğrultusunda bir görüş belirmiş olsa da, bu görüş kısa zamanda terkedilmiş ve hattâ bunu savunanlar dahi bağlayıcılığı hükmün gerekçelerinden bazılarına genişletme eğiliminde olmuşlardır ¹²⁶. Kezâ doktrinde de bağlayıcılığın yalnızca hüküm fıkrası ile sınırlandırılmayacağı, bunun hükmün gerekçelerine de tevsi olunacağı kabul edilmiş ve bu noktada kıstas arayışına girilmiştir ¹²⁷. Bu kıstas arayışı ise hem doktrin hem de uygulamada “hükmün kaçınılmaz olarak temelini oluşturan hususların” bağlayıcı olacağında uzlaşma sağlanmasıyla sona ermiştir ¹²⁸. Gerçekten de bugün hem doktrinde kabul edildiği, hem de Temyiz Mahkemesi’nin kararlarında sürekli vurguladığı üzere, ceza mahkemesi hükmünde yer alıp da ceza mahkemesinin “kaçınılmaz olarak karar verdiği hususlar” hukuk mahkemesi nezdinde bağlayıcılığa sâhip olacaktır ¹²⁹.

Ceza mahkemesinin kaçınılmaz olarak karar verdiği hususlar, hükmün zorunlu temelini oluşturan hususlardır ¹³⁰. Bir başka anlatımla bunlar, ceza mahkemesi hükmünün ayrılmaz gerekçelerini teşkil eden tespitlerdir ¹³¹. Buna göre, eğer o hususun mevcut olmaması hâlinde ceza mahkemesi hükmü anlaşılmaz veya açıklanamaz hâle düşmüyorsa, o husus hükmün zorunlu temeline ait değildir ve bu nedenle de hukuk mahkemesini bağlamayacaktır ¹³². Bu da her ceza mahkemesi hükmü karşısında, hangi hususların ceza mahkemesinin kaçınılmaz olarak karar verdiği hususlar, hangilerinin ise “gereksiz tespit” (*affirmation surabondante*) olduğunun araştırılması için ciddi bir çalışma yapılmasını gerekli kılacaktır.

¹²⁵ Cass. Civ., 2ème, 14.03.1973, Bull. Civ., 1973, I, no: 77; Cass. Civ., 1ère, 03.02.1976, D., 1976, s. 441.

¹²⁶ Örneğin Audinet, s. 171.

¹²⁷ Bonnier, s. 695-699; Demolombe, s. 393; Bertauld, s. 124; Hoffman, s. 261; Valticos, s. 236.

¹²⁸ Bu arayış çerçevesinde doktrinde “kararın ruhunu teşkil eden hususlar”, “objektif hususlar” ve uygulamada ifade edildiği üzere “hükümle bir bütün oluşturan hususlar” gibi kıstaslar ileri sürülmüştür. Bunlar için hepsi yerine bkz. Valticos, s. 236.

¹²⁹ Merle/Vitu, s. 1062; Pradel, s. 709-710; Stefani/Levasseur/Bouloc, s. 986-988; Valticos, s. 234 vd.

¹³⁰ Merle/Vitu, s. 1062; Pradel, s. 709; Stefani/Levasseur/Bouloc, s. 986.

¹³¹ Merle/Vitu, s. 1062.

¹³² Merle/Vitu, s. 1062.

2-) Vakıaların Mevcudiyetine İlişkin Tespitler:

Her şeyden önce ceza mahkemesinin suçun kurucu unsurları olan maddî vakıaların mevcut olup olmadığı hususundaki tespitleri ile sanığın bu vakıaların gerçekleşmesine katılıp katılmadığı hususundaki tespitleri, ceza hükmünün temelini ayrılmaz parçaları sayılmakta ve böylece de bu tespitlerin hukuk mahkemesini bağlayıcı nitelikte oldukları kabul edilmektedir¹³³. Ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararı vermesi hâlinde, bu karar aynı zamanda vakıaların gerçekleştiklerini de ortaya koyduğu için zaten herhangi bir şüphe belirmeyecektir. Yani ceza dâvasında sanığın mahkûmiyetine hükmedilmesi hâlinde hukuk dâvasında bu suçun konusunu teşkil eden fiilin gerçekleşmediğine karar verilmesi mümkün olamayacaktır.

Sanığın beraatine karar verilmiş olması ihtimalinde ise, ceza mahkemesi, maddî unsurun gerçekleşmediği tespitiyle sanığın beraatine hükmederse, ceza mahkemesinin vakıaların gerçekleşmediğine ilişkin tespiti de hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı olacaktır¹³⁴. Ayrıca ceza mahkemesi, örneğin sanığın kusurlu olmadığı ya da başka bir sebepten ötürü de böyle bir karar verebilecektir ki bu durumda beraat kararı, “vakıaların gerçekleştiği ancak bunda sanığın kusurunun bulunmadığı” anlamına gelecek ve mahkemenin beraat kararında vakıaların gerçekleşmiş bulunduğuna ilişkin bu tespiti de bağlayıcılığa sâhip olacaktır.

3-) Suçluluk ve Vakıaların Cezaî Nitelendirilmesine İlişkin Tespitler:

Ceza mahkemesinin vakıaların bir suç teşkil ettiği, yani sanığın ceza hukuku anlamında “suçlu” olup olmadığına ilişkin tespitleri de hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı olacaktır¹³⁵. Böylece eğer ceza mahkemesi mahkûmiyet kararı verirse, bunun üzerine hukuk mahkemesi bu kişinin suçlu olmadığına kanaat getirerek bu kanaat üzerine hüküm kuramayacaktır. Bu noktada ceza mahkemesinin dâva konusu vakıalar hakkındaki hukukî nitelendirmesinin bağlayıcı olup olmayacağı tartışma konusu yapılabilecektir. Doktrinde bazı yazarlar, “suçluluk” ile “cezaî nitelendirme” kavramları arasında ayırım gözetmişlerse¹³⁶ de doktrinde ağırlıklı olarak savunulan ve uygulamada da yerleşik olarak benimsenen görüş uyarınca bu iki sorun birbirinden ayırt edilemeye-

¹³³ Cass. Civ., 2ème, 05.01.1956, D., 1956, s. 236; Cass. Civ., 2ème, 18.10.1989, Bull. Civ., II, no: 183; Cass. Comm., 03.05.2006, Bull. Civ., IV, no: 105.

¹³⁴ Cass. Crim., 07.07.1976, JCP, 1976, IV, 292; Cass. Civ., 2ème, 06.07.1978, Bull. Civ., II, no: 178; Cass. Crim., 25.10.1990, Bull. Crim., no: 357; Cass. Civ., 2ème, 18.10.1989, Bull. Civ., II, no: 183; Cass. Soc., 25.11.2003, Bull. Civ., V, no: 293.

¹³⁵ Stefani/Levasseur/Boulouc, s. 936; Merle/Vitu, s. 1064; Cass. Civ., Soc., 03.11.1988, Bull. Civ., V, no: 558.

¹³⁶ Örneğin Guillien'e göre cezaî nitelendirme, somut bir hukukî soruna verilen bir cevaptan ibaret olup, suçluluğa ilişkin tespitten önce yapılacaktır(Guillien, s. 369). Buna karşılık Courteaud ise, önce suçluluğa ilişkin tespitin yapılacağı, bunun ardından ise bunun cezaî nitelendirmesinin gerçekleştirileceğini ileri sürmüştür(Courteaud, s. 48). Guillien'in görüşüne ileri sürülen temel eleştiri, cezaî nitelendirme ile vakıalara ilişkin tespitleri aynı sıraya koymasıdır. Oysa ki cezaî nitelendirme, vakıaların hukuk alanındaki yansımasıdır. Courteaud'un görüşü ise bir kişinin önce genel olarak suçlu ilân edilip daha sonra suçunun belirlenmesi gibi bir sonuca yol açacağı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bu eleştiriler için bkz. Valticos, s. 248-249.

cektir ¹³⁷. Bunun sonucu olarak da ceza mahkemesinin hem sanığın suçlu olup olmadığı hususundaki tespiti, hem de vakıaların hangi suçu oluşturduğuna ilişkin tespiti hukuk mahkemesini bağlayacaktır. Örneğin hukuk mahkemesi, ceza mahkemesinin dolandırıcılık veya güvenin kötüye kullanılması şeklinde nitelendirilen bir vakıa hakkındaki bu nitelendirmeye bağlı olacak; bu nedenle de bunun “hırsızlık” teşkil ettiğine karar veremeyecektir ¹³⁸. Yine ceza mahkemesi suçun oluşup oluşmadığını tespit etmek amacıyla taraflar arasındaki sözleşmenin hukukî niteliğini belirlemişse, hukuk mahkemesi de belirlenen bu hukukî nitelik ile bağlı olacaktır ¹³⁹.

Ceza mahkemesinin ağırlaştırıcı sebepler bakımından yaptığı tespitler, ağırlaştırıcı sebepler suçun hukukî niteliğini etkiliyorsa hukuk mahkemesinde bağlayıcılığı haiz olacaktır ¹⁴⁰. Buna karşılık hafifletici sebeplere ilişkin olan tespitler, suçun niteliğine etki etmediği için hukuk mahkemesini bağlamayacaktır ¹⁴¹.

4-) Kusura İlişkin Tespitler :

Ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesi üzerindeki bağlayıcılığının kapsamı bakımından büyük önem taşıyan bir husus da ceza mahkemesinin sanığın kusurlu olup olmadığı, kusurlu ise bunun niteliği ve miktarı hakkında yapmış olduğu tespitlerdir. Ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararı vermiş olması ihtimalinde, bu karar, aynı zamanda dâva konusu suçun oluşması için gerekli olan kusurun da gerçekleştiğinin tespit edildiği anlamına gelecektir ¹⁴². İşte mahkemenin bu tespiti, kusurun niteliğinin suçun hukukî tanımına bağlı olduğu ölçüde hukuk mahkemesini bağlayacaktır. Öyle ki ancak kasten işlenebilecek bir suç söz konusu ise, bu durumda verilen mahkûmiyet kararı, sanığın “kast” unsurunu taşıdığını da belirlemiş olacak ve bu da hukuk mahkemesini bağlayacaktır ¹⁴³.

Ceza mahkemesinin beraat hükmü vermiş olması hâlinde ise, eğer suçun manevî unsuru “kast” olup da ceza mahkemesi “kastın mevcut olmadığı” gerekçesiyle beraat kararı vermişse, hukuk mahkemesi “tedbirsizlik” veya “özensizliğin” bulunduğu gerekçesiyle ceza dâvasında beraat eden kişinin özel hukuk anlamında sorumluluğuna hükmedebilecektir. Buna karşılık ceza mahkemesi sanığın hiçbir şekilde kusurunun bulunmadığını tespit ederse, bu

¹³⁷ Valticos, s. 249-250. Cass. Crim., 08.05.1969, Bull. Crim., s. 161; Cass. Civ., 2ème, 05.05.1971, Gaz. Pal., 1971, II, s. 603.

¹³⁸ Pradel, s. 709.

¹³⁹ Cass. Civ., 3ème, 19.11.1975, D., 1976, IR, s. 47. Cass. Civ., 1ère, 07.07.1981, D., 1982, IR, 331. Örneğin bir kararında Temyiz Mahkemesi, ceza mahkemesinin bir fiili “inancın kötüye kullanılması” şeklinde nitelendirmesinden sonra hukuk mahkemesinin tarafları bağlayan sözleşmenin hukukî niteliğini araştıramayacağına hükmetmiştir (Cass., Civ., 1ère, 15.10.1996, Bull. Civ, I, no: 38). Aynı şekilde ceza mahkemesi taksirle yaralama suçunun oluştuğuna ve mağdurun en az bir ay süreyle çalışamayacağına hükmettikten sonra, hukuk mahkemesi, mağdurun zararını tespit ederken onun çalışamama süresinin bir aydan daha düşük olduğuna karar veremeyecektir. Bu yönde Cass. Crim., 10.06.1986, Bull. Crim., no: 198.

¹⁴⁰ Pradel, s. 709-710; Stefani/Levasseur/Bouloc, s. 987.

¹⁴¹ Pradel, s. 710; Stefani/Levasseur/Bouloc, s. 988.

¹⁴² Valticos, s. 256.

¹⁴³ Valticos, s. 256; Stefani/Levasseur/Bouloc, s. 940.

tespit hukuk mahkemesi açısından da bağlayıcı olacak ve hukuk mahkemesi, bu kişinin özel hukuk bakımından sorumluluğuna karar veremeyecektir ¹⁴⁴.

Suçun manevî unsuru taksir olup ceza mahkemesi taksirin bulunmadığı gerekçesiyle sanığın beraatine hükmetmişse, Fransız Hukuku'nda ceza hukukundaki "taksir" ile CC m. 1382¹⁴⁵ ve 1383'te¹⁴⁶ düzenlenen özel hukuk alanındaki "tedbirsizliğin" aynı olduğu kabul edilmekte ve bu nedenle ceza mahkemesinin "taksirin mevcut olmadığı" yönündeki tespitinin hukuk mahkemesini bağlayacağı kabul edilmekteydi ¹⁴⁷. Ancak 10 Temmuz 2000 tarih ve 2000-647 sayılı Kanun ile Ceza Yargılaması Kanunu'na 4-1. madde eklenmiştir. Buna göre, CP m. 121-3'te düzenlenen ceza hukuku anlamında kasdî olmayan kusurun mevcut olmaması, CC. m. 1383'e dayanılarak "tedbirsizlik" nedeniyle oluşan zararın tazmini amacıyla hukuk mahkemelerinde dâva açılmasını engellemeyecektir. Böylece kanunkoyucu CC m. 1383'de düzenlenen özel hukuk anlamındaki tedbirsizlik kusurunu ceza hukuku anlamındaki taksirden ayırt etmiş ve ceza mahkemesinin taksirin bulunmadığına ilişkin tespitinin hukuk mahkemesini tedbirsizliğin mevcut olup olmadığı hususunda bağlamamasını sağlamıştır. Böylelikle artık ceza mahkemesinin verdiği beraat hükmünde taksirin mevcut olmadığına tespit edilmesi hâlinde, hukuk mahkemesi "ceza hukuku anlamındaki taksir ile özel hukuk anlamındaki tedbirsizliğin aynı olduğu ve ceza mahkemesinin taksirin mevcut olmadığı hususundaki tespitinin hukuk mahkemesini bağlayacağı" gerekçesiyle dâvayı reddetmeyecek ve özel hukuk anlamında tedbirsizliğin mevcut olup olmadığını ceza mahkemesi hükmünden bağımsız bir şekilde tespit edecektir ¹⁴⁸.

5-) İlliyet Bağına İlişkin Tespitler:

Ceza mahkemesinin "illiyet bağı"nın mevcudiyeti hakkında yaptığı tespit de hukuk mahkemesini bağlayacaktır. Buna göre ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararı vermesi, zaten illiyet bağının da mevcut olduğu tespitini beraberinde getirmektedir ki bu durumda hukuk mahkemesi, bu tespitle bağlı olacaktır ¹⁴⁹. Aynı şekilde eğer ceza mahkemesi illiyet bağının bulunmaması nede-

¹⁴⁴ Valticos, s. 256; Stefani/Levasseur/Bouloc, s. 940.

¹⁴⁵ CC m. 1382: Bir kimsenin bir başkasına zarar veren her türlü fiili, o kişiyi, oluşan zararı tazmin etmek zorunda bırakır.

¹⁴⁶ CC m. 1383: Herkes, yalnızca fiiliyle değil, tedbirsizliği veya özensizliği ile sebep olduğu zarardan sorumludur.

¹⁴⁷ Guinchard/Buisson, s. 1094 ve orada anılan yazarlar.

¹⁴⁸ Örneğin Temyiz Mahkemesi'nin 2003 tarihli bir kararına konu olan olayda bir atölyede yangın çıkmış ve bu yangın komşu binaya da sıçrayıp buraya zarar vermiştir. Atölye sâhibine karşı, CP m. 322-5'te düzenlenen "kanun veya yönetmeliğin yüklediği özen veya güvenlik borcuna aykırı davranmak suretiyle bir yangın veya patlama yoluyla bir başkasının malının bozulmasına, yıkılmasına veya tahrip olmasına kasten olmaksızın yol açma" suçunu konu alan bir ceza dâvası açılmış ve bu dâvada atölye sâhibi beraat etmiştir. Bunun ardından açılan hukuk dâvasında ise hukuk mahkemesi, ceza hukuku anlamındaki "taksir" ile özel hukuk anlamındaki tedbirsizliğin aynı olduğundan ve bu nedenle de ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesini bağlayacağından bahisle bu dâvayı reddetmiştir. 2. Hukuk Dairesi ise, ceza hukuku anlamında taksirin özel hukuk anlamında tedbirsizlik ile aynı olmadığı gerekçesiyle bu kararı bozmuştur. Bkz. Cass. Civ., 2ème, 07.05.2003, Bull. Civ., II, no: 140.

¹⁴⁹ Valticos, s. 275; Pradel, s. 710; Stefani/Levasseur/Bouloc, s. 988.

niyle sanığın beraatine hükmederse, bu tespit de hukuk mahkemesi için bağlayıcı nitelikte olacaktır ¹⁵⁰.

Ceza mahkemesi, verdiği hükümlerde sık sık bir yabancı unsurun müdahalesinin(örneğin beklenmedik hâl, mağdurun veya üçüncü kişinin kusuru) bulunup bulunmadığına da karar verebilmektedir. Bu durumda gerek doktrin gerek de Temyiz Mahkemesi, bu tespitlerin hukuk mahkemesini bağlamayacağı görüşündedirler; yani hukuk mahkemesi bu hususları ceza mahkemesi hükümünden bağımsız şekilde takdir edebilecektir ¹⁵¹.

6-) Zarara İlişkin Tespitler:

Ceza mahkemesinin mağdurun uğradığı zararın varlığı hususundaki tespitinin bağlayıcılığı ise, bu zararın suçun kurucu unsuru olup olmamasına göre değişmektedir. Öyle ki eğer mağdurun uğradığı zarar, ceza dâvasının konusunu teşkil eden suçun kurucu unsuru ise, mahkûmiyet kararı verilmişse zararın mevcut olduğu hususundaki tespit hukuk mahkemesini bağlayacağı gibi, beraat kararı verilip de burada zararın mevcut olmadığına tespit edilmesi hâlinde ise bu zararın mevcut olmadığına ilişkin tespit de hukuk mahkemesini bağlayacaktır ¹⁵².

Ceza mahkemesinin zararın varlığı haricinde, bu zararın niteliği ve miktarı hususunda da karar vermesi ihtimal dâhilindedir. Ceza mahkemesinin zararın niteliği ve miktarı hakkındaki tespitleri, kural olarak, “ceza mahkemesinin kaçınılmaz olarak karar verdiği hususlar”dan değildir. Fakat zararın miktarının suçun kanunî tanımının bir unsuru olması veya bir ağırlaştırıcı unsur olması hâlinde, artık ceza mahkemesinin zararın niteliği ve miktarına ilişkin tespitleri de hukuk mahkemesini bağlayacaktır ¹⁵³. Buna örnek olarak kasten veya taksirle adam öldürme ya da yaralama suçları gösterilebilecektir. Burada ceza mahkemesi suçun kanunî bir unsuru olarak “ölüm” veya “yaralama”yı da tespit edecektir ki mahkemenin zararın niteliği ve miktarı hususundaki bu tespiti hukuk mahkemesini bağlayacaktır ¹⁵⁴.

Zararın niteliği veya miktarının ağırlaştırıcı unsur olması hâlinde de ceza mahkemesinin bu husustaki tespiti bağlayıcı olacaktır. Örneğin Fransız kanunkoyucu, CP m. 222-7’de “cebiri” bir suç olarak kabul etmiş, CP m. 221-11’de cebir yoluyla bir kimsenin iş görme yeteneğini sekiz günden fazla süreyle tam olarak kaybetmesini bir ağırlaştırıcı unsur olarak düzenlemiştir. Bu durumda ceza mahkemesi sanığın mahkûmiyetine hükmederse, bu hükümlerle mağdurun şiddet nedeniyle uğradığı zarar olan iş görme yeteneğinin sekiz günden fazla süreyle tam olarak kaybını da tespit etmiş olacaktır. İşte ceza mahkemesinin bu tespiti, “kaçınılmaz olarak karar verilen bir husus” olarak kabul edilecek ve hukuk mahkemesini bağlayacaktır ¹⁵⁵. Buna karşılık zarar suçun

¹⁵⁰ Pradel, s. 710; Cass. Civ., 2ème, 12.06.1975, Bull. Civ., II, no: 176; Cass. Civ., 2ème, 31.03.1993, Bull. Civ., II, no: 130.

¹⁵¹ Valticos, s. 275; Pradel, s. 710; Stefani/Levasseur/Bouloc, s. 988. Bu yönde Cass. Civ., 1ère, 28.02.1995, Bull. Civ., I, no: 10; Cass. Civ., 2ème, 21.02.1979, JCP, 1979, IV, 142.

¹⁵² Audinet, s. 179-180; Courteaud, s. 116; Valticos, s. 263-264; Stefani/Levasseur/Bouloc, s.988.

¹⁵³ Garraud/Garraud, s. 321; Mazeaud, s. 636 vd.; Valticos, s. 264.

¹⁵⁴ Valticos, s. 264-265

¹⁵⁵ Merle/Vitu, s. 1063.

kurucu unsuru veya ağırlaştırıcı unsur değilse, bu durumda ceza mahkemesinin bu husustaki tespitinin hukuk mahkemesinde bağlayıcı olacağından söz edilemeyecektir ¹⁵⁶.

7-) Mağdurun Kimliği Hakkındaki Tespitler :

Ceza mahkemesinin suçun mağduru hakkındaki tespitleri hukuk mahkemesini kural olarak bağlamayacaktır ¹⁵⁷. Bununla birlikte, eğer mağdurun kimliği bir ağırlaştırıcı sebep teşkil ediyorsa, bu durumda ceza mahkemesinin bu husustaki tespiti hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı olacaktır ¹⁵⁸. Buna örnek olarak da CP m. 222-10 gösterilebilecektir. Söz konusu maddeye göre CP m. 222-9'da düzenlenen suç(cebiri) işleyerek bir hâkim, jüri üyesi, avukat, kamu görevlisi vb. kamu otoritesini kullanan kişilerin sürekli olarak sakatlanması veya hastalanmasına neden olursa, 15 yıl ağır hapis cezasıyla cezalandırılacaktır. Görüldüğü gibi burada mağdurun kimliği, cebir suçunun ağırlaştırıcı unsuru olarak düzenlenmiştir. Hâl böyle olunca da ceza mahkemesinin söz konusu suç konu alan dâvada mağdurun kimliği hakkında yapacağı tespit, hukuk mahkemesini bağlayacaktır.

SONUÇ

Çalışmamızın en başında, ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesi üzerindeki etkisine ilişkin olarak, ceza mahkemesine üstünlük tanınması ve hukuk mahkemesinin bağımsız tutulması olmak üzere iki ana eğilimin tespit edilebileceğini belirtmiştik. Bu hususu doğrudan düzenleyen bir hukuk normu barındırmamasına rağmen Fransız Hukuku'nda yaklaşık 200 yıldır, ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesini bağlayacağı kural olarak kabul edilmiştir. Bu kural, tarihsel süreç içinde, önceleri Fransız Medeni Kanunu'nun maddi anlamda kesin hükmü düzenleyen 1351. maddesine dayandırılırken, daha sonra genel ilkeler ve ceza yargısının amacı ve özellikleriyle açıklanmaya başlanmıştır.

2000'li yıllar, Fransız Hukuku'nun bu konumunu sarsması bakımından önemlidir. Çünkü son dönemlerde Fransız Hukuku'nda kabul edilen ceza mahkemesi hükmünün hukuk mahkemesini bağlayacağı kuralının hukukî temelden yoksun olduğu, hattâ bu kuralın İHAS m. 6'da düzenlenen âdil yargılanma hakkına aykırı düştüğü ifade edilmeye başlanmış ve bu kuralın artık terk edilmesi gerektiği dahi belirtilmiştir. Fransız Hukuku'ndaki bu yöneliş, kanaatimizce iki ana eğilim arasında bir kavşak noktasında bulunan Türk Hukuku'nda da TBK m. 74'ün yorumlanmasına ışık tutmalıdır. Bu bağlamda ceza mahkemesi hükmünün bağlayıcı olacağı hususlar mümkün olduğunca sınırlı tutulmalı ve hattâ hukuk mahkemesinin ceza mahkemesi karşısında tam bağımsızlığı yönünde tavır alınmalıdır.

¹⁵⁶ Stefani/Levasseur/Bouloc, s.988. Bu yönde Cass. Civ., 2ème, 16.02.1994, Bull. Civ., II, no: 57.

¹⁵⁷ Pradel, s. 710.; Stefani/Levasseur/Bouloc, s. 988.

¹⁵⁸ Pradel, s. 710.; Stefani/Levasseur/Bouloc, s. 988.

